

UNITÁRIUS ÉLET

Kéthavonta megjelenő folyóirat • 2012. november–december • 66. évfolyam 6. szám

Az ígért földje • Miért nem születhetett Jézus az Anno Domini „0.” évben?
Lélek és szeretet • Az egység és megértés reményében (2)
„Születtem...” Unitárius önéletrajzok • Az egyházközség lelkésze és gondnoka
Isten egysége és teljessége • Az unitarizmus napszámosa
(Százötven éve hunyt el Székely Mózes)

KEDVES OLVASÓINK!

Advent első vasárnapján, december 2-án nagy érdeklődés mellett, mondhatni „teltház” jelenlétében a Róm 8, 19. idézésével: „Mert a teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak a megjelenését” gyűjtöttem meg gyönyörű adventi koszorúmon az első gyertyát, amely egyben a hit jelképe is. Az eredeti Pál-apostoli idézetet egy szóval egészítettem ki: „...Isten fiainak [és leányainak] megjelenését...” Majd azzal folytattam a fenti gondolatot, hogy ha csak Teréz anyára és munkásságára gondolunk, akkor már tudjuk azt, hogy miért szorul ily módon kiegészítésre az apostoli gondolat. Ma a huszadik század második évtizedében, igenis szükség van minden jó szándékú, jó indulatú nőre és férfira, akik Isten fiai és leányai, egyszóval Isten-gyermekeként tudnak munkálkodni, dolgozni, maradandót alkotni. Ha mi emberek nem is tudunk nagy, világmegváltó dolgokat cselekedni, de hinnünk kell abban, hogy tudunk kis dolgokat nagy szeretettel megvalósítani földi életünk ideje alatt.

Az évnél ez az időszak, advent – ami egyben jelentősen unitárius keresztények számára (is) az ünnepi félév kezdetét – tele van izgalmakkal, örömmel, szeretettel, ajándékozással, reményekkel. Nem árt, ha sokkal nagyobb érdeklődéssel, empátiával fordulunk egymás felé az évnél ebben az időszakban, mint különben tennénk. Mire ezt az üzenetet elolvassátok, még adatik idő, lehetőség részt venni a gyülekezeti élet keretében az advent megünneplésében. Ezért arra kérek Benneteket, az egyházkerülethöz tartozó testvéreimet, ezt tegyétek meg, töltsétek lelki ajándékokkal, hogy méltóképpen ünnepelessük meg ki-ki családi hajlékában, otthonában a szentestét, majd azt követően a kereszténység talán legnagyobb ünnepét, karácsonyt, gyülekezeti közösségeinkben.

Legyünk, legyetek méltó vendégei az úrasztalának, hogy annak jegyei és áldásai elkísérhessenek mindannyiunkat az élet elkövetkező hétköznapjain, hogy erőt tudjunk meríteni abból a szellemi táplálékból, amelyre szükségünk van. Figyeljünk egy-

másra, magunkra az esztendő forduló napjaiban, hogy kísértések, sértések, bántások, bántódások ne essenek közöttünk. Lehetőség szerint legyünk ott az év utolsó vasárnapján és az újév első napján is templomainkban, hogy szeretettel köszönjük meg az Úrnak kedves 2012. esztendejét, amely sok jót hozott.

Ezek közül csupán egyet említek meg: a Magyar Unitárius Egyház létrejöttét, megalakulását, amely intézményileg is összekapcsol minket oly hosszú idő után. És kívánjunk együtt, egymásnak boldog új évet a gyülekezetekben is, hiszen szükségünk van a közösségi életre.

„Miután pedig elteltek az ünnepnapok...” (Lk 2, 43/a) és már javában benne vagyunk az újév első napjaiban, amikor már nem történik semmi különös – és éppen ezért mégis oly különös ez az időszak – amikor minden visszazökken a rendes kerékvágásba, gondoljuk át még egyszer a szép ünnepeinket! Amikor a rokonok már hazamentek, amikor a karácsony is oly gyorsan, amint jött elmúlt, amikor már eltelt a szilveszter és az újév napja, és akár nagy lármát csaptatok, akár végigaludtátok, már vége; amikor az ünnepi rendtelenség felszámolva, a ház kitakarítva, akkor köszönjük meg Istennek a mi belső szobánkban, templomainkban, gyülekezeti helyek különböző ségeiben, hogy velünk volt és maradt az újévben áldásával, atyai jóságával.

Ezekkel, a gondolatokkal kérem Isten gazdag áldását ünnepszentelésekre, kívánva Áldott Karácsonyi Ünnepeket és Boldog Új Évet!

Budapest, 2012. december 5.

*Kászoni-Kövendi József
lelkész, püspöki helynök*

UNITÁRIUS ÉLET • A MAGYARORSZÁGI UNITÁRIUS EGYHÁZKERÜLET LAPJA

Megbízott szerkesztő k:
Balácsi László, Gazdag Árpád,
Kászoni József, Retkes Attila
Tördel szerkesztő :
Gazdag Árpád

Szerkesztő ség címe:
1055 Budapest, Nagy Ignác u. 2-4.
Telefon/fax: 311-2801
unel@unitarius.hu
Index: 25 852

Terjeszti, felelős kiadó:
Magyarországi Unitárius Egyházkerület
HU ISSN 0133-1272

Elfizethető lelkész i hivatalokban
vagy csekken.

Bankszámlaszám:
11713005-20011631
Egyes szám ára: 400 Ft
Évi előfizetési díj: 2400 Ft

Nyomda: Cerberus Kft.
1066 Budapest, Lovag u. 14.
Felelős vezető : Schmidt Gábor

Kéziratokat nem küldünk meg
és nem küldünk vissza.
A folyóiratban megjelenő írások
nem feltétlenül tükrözik
a szerkesztő ség álláspontját.

Következő lapzárta:
2013. február 10.

Az ígéret földje

5 Mózés 34, 1-5.

Családommal – feleségemmel és két gyermekünkkel – 1994-ben települtünk át Erdélyből Magyarországra, egyházi szolgálatra szóló meghívást fogadva el. Az azóta eltelt idő folyamán nagyon sokan kérdezték tőlem – azok közül, akik régen ismernek minket és azok közül is, akik utólag tudták meg, hogy nem a mai Magyarország területén születünk – : – Nos, hogyan érzitek magatokat új hazátokban? Mennyiben tudott otthonotok lenni a sorsotokká vált ország, amelyben éltek?

Anélkül, hogy hosszas magyarázatba kezdenék arról, hogy mi mindenben jelentett ez a hely újat, mást, szokatlant, gyakran jobbat, ritkábban rosszabbat eddigi helyeinknél, Kolozsvárnál, a Székelyföldnél – a kérdésre régebb is, most is egy skandináv mesével válaszoltam, válaszolok; annál is inkább, mert az utóbbi eltelt két évtizedben nagyon sokat jártam Skandináviába.

Élt egyszer valahol a messzi északon egy gnóm, egy erdei manó. Egy rengeteg erdőben lakott, fák gyökerei alatt. Ennek a manónak volt egy nagy vágya. A világon mindennél jobban kívánt magának egy szép, zöld színű vadásztáskát. Egész nap erre gondolt, egész éjjel erről álmodott. Egy napon aztán – talán éppen születésnapján – megkapta a régen óhajtott vadásztáskát. Álma egyszerre valósággá változott. És mit gondoltok Kedves Testvéreim, boldog lett-e a manó? Talán örült valamennyire – főleg az első pillanatokban – de kis idő múlva már így szólt magában: „Szép ez a vadásztáska, nem mondhatom, hogy nem az, mégis van egy hibája: nem olyan szép zöld a színe, mint amilyennek én azt elgondoltam.”

Nos, a mese egy olyan helyzetet jelenít meg, amely bizonyára egyikünk számára sem ismeretlen. Bizonyára mindannyian tapasztaltuk már azt az érzést, ami akkor fog el, amikor teljesül ugyan valamilyen reményünk, álmunk, vágyunk, de mégis valami maradt bennünk, mert a beteljesülés nem azt, vagy nem úgy hozta, mint amit, vagy ahogyan mi azt elképzeltünk.

Az idén múlt pontosan húsz éve annak, hogy először jártam Amerikában, ezen belül az Öböltérséghez tartozó San Joseban és San Franciscóban. Mivel nagyon kíváncsi voltam oda addig is, indulásom előtt gondolatban sokszor felvázoltam magamnak ezt az utazást. Elképzelttem a patakok kristálytiszta vizét, amely mellett esetleg táborozni is fogok. Olyannyira, hogy időnként annak már a csobogását is hallot-

tam. A tenger, az óceán ezer árnyalatban tündöklő végtelenségig. A csodálatosan gyönyörű kaliforniai kéklégzet. Az aranylós parti homokot. Elképzelttem a hatalmas metropoliszokat övező hegyek szédítő magasságát. Igen, és az erdő gyönyörű zöldjét. Annak varázslatos zsongását.

Aztán több-kevesebb, bevallott vagy titkolt csalódottsággal a szívemben tértem vissza Homoród-szentmártonba. Mert a patak nem volt éppen olyan tiszta; az erdő zöldje nem volt éppen annyira ragyogó, mint képzeletemben; vagy a tenger, az óceán bizonyult néha szürkébbnek, barátságatlanabbnak a vártnál; vagy az ég borúsabbnak.

De ugyanúgy képzeljük el mi magunknak a házasság boldogságát is a legény vagy menyasszonykorunkban. Vagy ugyanúgy engedjük szárnyra kelni gyermekeinkhez fűzött reményeinket. És aztán ezekben is kénytelenek leszünk csalódni: mert a házasságunk nem lesz olyan felhőtlen, mint amilyennek reméltük; gyermekeinkkel kapcsolatban nem teljesül minden szép álmunk, noha mi igyekeztünk mindent megtenni értük.

A vágy, az álom, a remény és annak beteljesülése között mindig van valamennyi, sőt sokszor óriási különbség. Talán ez vezette a jeles, görög filozófust, Platónót, az ideák tanának megalkotásához. Szerinte csak valaminek az elgondolása, a szellemi képe tökéletes – ez az idea – ennek megvalósulása, anyagba öltöztetése, talán éppen az anyag eredendő nehézsége miatt, szükségképp tökéletlen. Ezért tökéletesség csapán az ideák világában létezik.

Ezzel kapcsolatban figyeljük meg a Bibliában a teremtéstörténetről írottakat. Isten eszerint hat nap alatt teremtette meg a világot. Amit isteni mértékegységgel kell elképzelni, nem a mi 24 órás napi beosztásunknak megfelelően. Megteremtette a világgosságot és a sötétséget. Az eget és a földet. A növényeket és az állatokat. Végül a teremtés koronáját, az embert.

És minden munkája után azt mondta az Isten, hogy jó az, amit teremtett. Azt mondta, hogy jó, megfelelő, mindenre képes. És nem azt, hogy tökéletes. Én úgy sejttem, hogy Istennek az lehetett a terve és arra rendelte az embert, hogy az elgondolása és akarata alapján a tökéletesség felé mozdítsa munkája által a teremtett világot.

Nem tudom játszott-e már valaki közületek, kedves testvéreim, azzal a gondolattal, hogy mi lett

volna, ha a világot Isten tökéletesnek, befejezettek és lezártak, továbbfejléni, alakulni, javulni képtelenek teremt. Egy ilyen világban az embernek nem lett volna egyéb tennivalója, mint napról napra élni termékeny fáradtság, munka, alkotás nélkül. Egy ilyen világ halálosan unalmas volna.

Felmerül a kérdés, hogy érdemes-e tervezni, álmódzni, ideákat „gyártani”, ha a megvalósulásról eleve tudjuk, hogy tökéletlen lesz.

Unitárius keresztény emberekhez illen forduljunk újra a Bibliához. Mózesnek és népének a Kánaánt, a tejjel, mézzel folyó új hazát ígéri az Isten. Mózes – nyilvánvalóan – elképzei azt, és ennek reményében küzd azért, hogy népét Egyiptomból, a szolgaság házából a szabadság és az ígért földjére vezethesse. Nem könnyű feladatot vállal. Egy nehezen vezethető nép, és egy választott népe lázongásait és bűneit nehezen megbocsátó Isten között kell állandóan közvetítenie. De kitart. Éveken, évtizedeken át, lankadatlanul végzi feladatát. Egyszer, csak egyszer hibázik, amikor elfelejti azt, hogy a sziklából nem fakasztott vizet, hanem Isten, csupán eszköze volt Istennek. De ez elég ahhoz, hogy – bár népét elvezeti az ígért földjéig – maga ne mehesse be oda. Csak egy hegy tetejéről szemlélheti meg népe jövő országát.

Sokáig, évtizedekig úgy gondoltam, hogy túl szigorú ez a büntetés Isten részéről, hiszen Mózes mindvégig hűséggel töltötte be küldetését. Míg egy nap, mintha hálgy hullt volna le szememről: megértettem, hogy Isten miközben megbüntette, különös kegyelemben is részesítette prófétáját, Mózes.

Hogyan? Miért? Azért mert a vágyott, az elképzelt, a remélt mindig szebb, mint az elért. Azért mert távolról minden megszépül: zöldebb az erdő, csillogóbbak a folyók, dúsabbak a mezők, olyan tökéletes minden amilyennek vágytuk, amilyenek álmódtuk. Isten éppen az alól mentette fel Mózes, hogy látnia kelljen a valóságot, és ez által elkerülhetetlenül csalódnia kelljen. Ezzemélyi kép maradt meg a szemében az ígért földjéről, amikor meghalt, és a Biblia szerint Isten maga temette el őt a Móáb földjén.

Miért tartottam szükségesnek ma mindezekről beszélni előttek? Azért kedves testvéreim, mert sokan vannak olyanok, akik – bizonyos szempontból érthetően – az egyházban és annak intézményeiben pl. egyháztársadalmi szervezeteiben, az egyház szolgálatában álló személyekben a tökéletességet keresik, s mivel nem találják – mert szükségképpen nem található – csalódotan fordítanak hátat mindennek.

Pedig sokan közülük hívőknek szeretnék tudni magukat továbbra is. Hiszek Istenben, olykor imád-

kozom is, mondják, de nem nyilvánosan. Betartom az erkölcsi szabályokat. Jótékonykodom, pénzt adok erre meg amarra a karitatív tevékenységre is. De nem akarok a szervezett egyház tagja lenni, nem veszek részt semmiben, ami a szervezett egyház életével kapcsolatos. Csalódtam bennük!

Ezt a csalódotást sokszor az egyház anyagi igényei okozzák. Mintha az egyháznak nem volna szabad rászorulnia pénzre. Mintha az egyház számára nem pénzért végeznék a templomok és más épületek karbantartását, az orgonák felújítását, az egyházi iratok és könyvek nyomtatását. Mintha az egyház ingyen kapná a vizet, a villanyáramot, vagy legalább a lelkészek ingyen utazhatnának, ha betegeket látogatnak, keresztelnek, esketnek, temetnek.

De gyakran okoz csalódotást az egyházi szolgálattevők ilyen-olyan gyarlósága is. Mintha ezek nem ugyanolyan emberek lennének, mint mindenki más. Mintha kötelező volna nekik angyalnak lenni!

Itt nem mentegetni akarom az egyház és az egyházi emberek, köztük a magam nagyon is lehetséges vétkeit, vagy hibáit, csupán arra akarok rámutatni, hogy nem lehetnek, nem is lehetünk tökéletesek, mert az ideák világán kívül semmi nem tökéletes. És akkor igazságtalan ezt elvárni tőlünk.

Június 28-30. között tartott zsinaton létrehoztuk a már egyszer létezett, meglévő Magyar Unitárius Egyházat, annak Alaptörvényét és Szervezeti és Működési Szabályzatát. És ahogy megszületett nemsokára felfedeztük annak hibáit, ellentmondásait, joghézagait, sok esetben szinte működésképtelenségét, egyszóval tökéletlenségét.

Itt és most pedig tartja az egységes MUE az Úr 2012. éve kedves esztendejének ún. téli tanács ülését, amely alkalomból tartom, tartjuk ezt az ünnepi istentiszteletet. Ne a tökéletességet keressük tehát egymásban, a hívek az egyházban vagy az egyház a hívekben, vagy az egyházakörök a MUE egyházkerületében és aztán forduljunk el egymástól csalódotan, hanem próbáljunk együtt a tökéletesség felé haladni. Annak az ígért értelmében és tanításában, amit mi oly nagyon kedvelünk mindannyian unitáriusok: „Legyetek azért tökéletesek...” Mert csak az, de teremtett világa, teremtményei nem azok, hanem csak jók. Legyünk jók, és minden dolgot szeretetben vigyük végbe.

Egy tanulságot levonhatunk magunknak a hallottakból. Nagy dolgokat mi emberek amúgy sem tudunk véghezvinni. De kis dolgokat nagy szeretettel meg tudunk valósítani. Hát ebben segítsen meg mindannyiunkat, a nagyvilágban él unitáriusokat, a gondviselő Isten határon innen és túl. Ámen!

Novemberi rádiós istentiszteletünknek visszhangja óriási volt és most is az. Több mint félszáz levelet kaptunk más vallásúaktól Soprontól Debrecenig, s t Erdélyből és Kanadából is. Unitáriustól csak egy érkezett. Mindenki kérte az írott anyagot és a hanganyagot. Márkó Laci segítségével küldhet vé vált az Interneten is a hanganyag, de kellett készíttsek CD-átvételeket is és a kinyomtatott szöveggel együtt küldözgessem szét. Szép munka ez is.

November 13-án Mez túrra voltunk hivatalosak az 1956-os Nemzettség ünnepségére.

November 17-én Kenderesen, a Horthy család kriptájánál részt vettünk a budapesti bevonulás évfordulójára tartott megemlékezésen, amelyen nagy hallgatóság volt jelen.

November 18-án emlékeztünk Dávid Ferenc mártírhalálára. A gyermekistentiszteletet

Oláh Nikolett és Korcsok Andris hittanosok tartották. Rajtuk kívül még 9 vers hangzott el,

és közösen énekeltünk hitvalló énekeket. Sok szép tombolatárgyat sorsoltunk ki és elfogyasztottuk a sok ízletes süteményt és szendvicset, valamint Marika néni finom teáját.

November 25-én az istentisztelet után köszöntöttük az Erzsébet, Emma, Katalin és András nev híveinket névnapjaik alkalmából. Családi hangulatban verseket olvastunk fel.

November 27-én délután 6 órától fogadott a Parlamentben, dolgozószobájában Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke. Egyházunk barátjától támogatást kértünk egy, nálunk, Füzesgyarmaton létrehozandó unitárius szeretetszolgálati iroda létrehozásához. Érdeklődött az egyházunkban végbement változásokról, terveinkről. Meghívtuk a 2013. évi Alföldi Búcsúra, amikor a templomépítés 100. évfordulóját fogjuk ünnepelni. Elfogadta a meghívást, és ígéretet tett arra, hogy negyedszer is kis gyülekezetünk vendége fog lenni.

November 28-án részt vettem az

elnökségi ülésen, amelyen átadtam a hivatalt az utána következő vezetőségnek és leadtam a hivatal kulcsait Elekes Botond fő gondnoknak.

November 30-án részt vettem városunk egyik jeles eseményén, amikor a szennyvízcsatornázás tisztító berendezését átvette a város vezetése. Az esemény ünnepi szónoka Fazekas Sándor, vidékfejlesztési miniszter és Dr. Kovács József parlamenti képviselő, a Gyulai Pándy Kálmán Megyei Kórház főorvosa volt. Az ünnepség után a Miniszter fórumot tartott a Mivel dési Házban a térség és városunk jövő kilátásairól.

December 2-án délután templomunkban meggyújtottuk az adventi gyertyát, délután fél kettőkor a helyi Hajnal István Idsek Otthonában, délután 4 órakor pedig Gyulán, a kórház ökumenikus kápolnájában. Fél 6 órára visszaérkeztem Füzesgyarmatra, ahol ökumenikus szertartással felavattuk az immár 4. éve épített, újra felállított betlehemet, és a város vezetésével meggyújtottuk a település hatalmas adventi koszorúján az adventi gyertyát.

December 8-án, szombaton a Margaréta Családosok Egyesülete elnökének, Kovácsné

Czeglédi Mária Tünde, presbiter-asszony vezetésével és az iskola közreműködésével adventi börze rendezésével gyűjtöttek és segítettek a karácsonyt váró rászoruló embereket.

December 9-én templomunkban Mikulás ünnepséget rendeztünk a margarétások közreműködésével. A gyermekistentiszteletet Hegyesi Dominika és öccse, Zsolt tartották.

Kéttucatnyi vers elhangzásával vártuk a Mikulást, sok szép tombolával és sok finom fogyasztani valóval. Több mint 20 gyereket

juttalmazott meg az önkormányzat és a margarétások vezetőinek munkája. Szép alkalom volt karácsony felé vezető úton.

December 10-re hivatalos voltam Budapestre a Magyar ENSZ Társaság évzáró elnöki adására.

December 12-én részt vettem a Bibliaalapítvány évzáró kuratóriumi és közgyűlésén, ahol elkészítettem 12 évi tevékenységem után az Alapítvány vezetését és jelenlévő tagjaitól.

December 15-re hivatalos voltam a Kiss Imre vezette Szent Korona Társaság ünnepségére, Budapestre, a Kútvolgyi Nagyboldogasszony katolikus templombeli esti mise után.

December 19-én délután 2 órakor karácsonyfa ünnepségen szolgáltunk feleségemmel a helyi Idsek Napközi Otthona, ajándékozással egybekötött, közös rendezvényén.

December 20-án este karácsonyfa ünnepélyt tartottunk nyugdíjas klubunk énekeseivel.

December 21-én részt vettünk a városi karácsony alkalmával rendezett hangversenyen.

December 23-án délután karácsonyi elzáró tartottunk a helyi Idsek Otthonában.

December 24-én délután 5 órától rendeztük a karácsonyfa ünnepélyünket. Közel 30 gyereket ajándékozunk meg, akik versekkel, énekekkel, betlehemezéssel, pástorjátékkal szerepelnek. Kiosztjuk az Unitárius Alapítvány és a Gondviselés Segélyszervezet, valamint az adományozó híveink ajándékait, pénztámláit a hátrányos helyzetűekre és templomba járóknak.

Karácsony szent ünnepén délután úrvacsorás istentiszteletet tartunk. Az istentisztelet keretében megkereszteljük Balogh Tamás és Balogh Balácsi Zita harmadik gyermekét, aki a keresztségben a Flóra Kitti nevet fogja kapni, és áldást kérünk a szép kis család tagjaira.

Délután fél kettőkor úrvacsorázó istentiszteletet tartunk a Hajnal István Idsek Otthonában.

Délután fél négykor Gyulán ünnepelünk a kórház kápolnájában.

Az ünnep keretében hitér l vallást fog tenni Molnár Levente konfirmándus ifjú, akit a tavasszal kereszteltünk meg.

Másodnapján, délel tt 11 óraker itthon, Füzesgyarmaton tartunk ünnepi istentiszteletet.

Szilveszter napján, éjféli fél 12 óraker óévet búcsúztató és újévet köszönt istentiszteletet tartunk, amikor harangszó kíséretében, pezsg bontással lépünk át a 2013. esztend be.

Január 1-jén újévi istentiszteletet tartunk, mert egyházi megbízatásom lejárta után nem kell a f városba

menni istentiszteletet tartani. Ezután már Füzesgyarmaton szolgálunk Új-évkor.

A sok szép alkalom, az adventi elindulástól a karácsonyi beteljesedésig felemel , hiter sít élményeket hozott, adott és hoz majd az új esztend beköszöntével is mindenki számára.

Adjon a jó Isten minden jóakarátú embernek sok-sok er t, kitartást, egészséget, tartalmas együttléteket, találkozásokat, sikereket 2013. esztend nk minden alkalmára, napjára.

Balázsi László

A Mikulás-lelkész

Lélek és szeretet

Az id rohan. Rohanunk vele mi is. Rohanunk e felgyorsult s megromlott világ életünknek kiszabott szakaszán. Nincs megállás. Nincs pihenés. De kitér t néha azért tehetünk.

Ahogy elfut minden perc, óra, a hetek, a hónapok, épp oly gyorsan telnek vele az évek is. Minduntalan egyre gyorsabban. Most sem volt ez másképp. Megint elröpült egy esztend . Egy igen nehéz esztend . Ahogy az már lenni szokott: gyorsan tovaszállt, akár a sasmadár, villanásnyi id t hagyott csak, szinte meg sem csodálhattuk t. Futottunk utána, gyorsan, egyre gyorsabban, hátha utolérhetjük. Követtük t napsütésben, viharban, szárazföldön és óceánon. Akartunk még benne gyönyörködni egy kicsit. Végül ismét partra vet dtünk, ott, ahol elindultunk, hogy folytassuk ezt a nekünk szabott utat.

Így repült hát el egy esztend , és értünk ismét utunknak ahhoz az elágazásához, ahol minden évben van lehet ségünk kitér t tenni. Egy kitér t, ahol lelassíthatunk, megnyugodhatunk. Rövid ez a kitér , négy hét csupán. Viszont a végén, miel tt ismét fölgyorsulna minden, kapunk valamit. Ott vár minket a karácsony szent ünnepe.

A mai világban életünk éveinek talán már csak ez az egyetlen olyan id szaka, amikor a jelenünk boldogságát minduntalan ostromló gondok sorát levethetjük. Rengeteg tennivalónk és a karácsonyi készül dés közepette most úgy érezhetjük, hogy talán lassul egy kicsit a körülöttünk lév hatalmas, megbolydult világ.

Ebben a megbolydult világban már nem az igazán fontos dolgok töltik ki a karácsonyra való készül dés id szakát. Általában az emberek arra törekednek, hogy minél gazdagabbá tegyék az ünnepet, csak nem a megfelel módját választják. Az ünnepi sütef zéssel, katalógusböngészéssel, ajándékvásárlással

gazdagabbá tehetjük az ünnepet, anyagiakban. Takarítással tisztábbá tehetjük karácsony napjaira környezetünket.

Mindez viszont nem elegend ! Ezek szükségesek, világunk megköveteli t lünk, de ne hagyjuk, hogy elfeledtessék velünk az igazán fontos dolgokat!

Ma már ugyanis oly kevés id nk marad arra, hogy egyszer en csak szeressük a hozzátartozóinkat, a hozzánk közel állókat. Pedig a világot a szeretet teremtette, és mozgatja is mind a mai napig. Bár igaz az is, hogy nem minden a szeretet. Ebben az id szakban különösen fontos, hogy gondoskodjunk lelkünk tisztaságáról is, hisz minden emberben ott lakozik a lélek.

Ezt az id szakot szeretetben kell gazdagabbá tennünk. Minden él lénynek, de legf képpen az embernek szüksége van a szeretetre. Ez határozza meg fejl désünket. Ha gyermekkorunkban szeretetet kapunk, könnyebben válunk jobb emberré. De válhatunk gyilkossá is, hiába a szeretet. Önmagában nem elég. Az emberek lelkében ugyanis ott a rossz is, nem csak a jó. Muszáj néha rendet tennünk hát lelkünk viharában is.

Ha szeretetet kapunk, könnyebben tudunk ügyelni lelkünk tisztaságára is. A szeretet elixírje er t ad a lélek nemesebbik felének, hogy az átjárhassa testünket, fizikai valónkat. Ha ennek hatására jobb emberré tudunk válni, akár csak erre a kis id re is, képesek leszünk mi is szeretetet adni. Ha kell szeretet tudunk adni a körülöttünk lév embereknek, visszacsorog majd ebb l az elixírb l. Így tisztíthatjuk meg újra lelkünket, így adhatunk ismét szeretetet.

Ez egy örök körforgás. A szeretet körforgása, ami jobbá teheti az emberek lelkét, és ezáltal az egész világot.

Készüljünk tehát így a karácsonyra: lélekben és szeretetben. Tegyük gazdagabbá az ünnepet, legyünk jobb emberek – ha csak egy kis id re is.

Csordás Gergő

Eseménydús – az istentiszteletek, bibliaórák és valláserkölcsi nevelési alkalmak mellett gazdag kulturális programot is magában foglaló – adventi heteket él a Budapesti Unitárius Egyházközség. Az alábbiakban zenei, képzőművészeti és irodalmi programjaink rövid összefoglalóját adjuk; abban a reményben, hogy a művészetek ereje segítette és segíti minden unitárius testvérünket a Karácsony előtti várakozás szépségének átélésében.

November 29-én Maria Teresa Uribe chilei származású, de az 1970-es évek eleje óta Magyarorszá-

gon él, nemzetközi hírű operaénekesnő és tanítványai – Becsák Franciska, Karácsonyi Linda és Molnár Petra – adtak koncertet Adventi várakozás címmel; egyházközségünk énekvezére, Mészáros Nóra zongoraművész közreműködésével. A hangversenyt Johann Sebastian Bach Magnificat-oratóriumának részlete és egy Händel operaária nyitotta, majd három Mozart-részlet (egy dal, illetve a Titusz kegyelme és a Figaro házasága című opera egy-egy áriája) következett. A barokk és a bécsi klasszika után a romantikát Schubert, Liszt, Verdi és Dvorák műveinek részletei reprezentálták, majd – Kodály Zoltán népdalfeldolgozásával (Akkor szép az erdő) és két Puccini-áriával elérkeztünk a korai 20. századhoz. A koncert hatalmas sikert aratott; öröm és megtiszteltetés, hogy Maria Teresa Uribe (vagy ahogyan mindenki szólítja: MariTe) és a Vienna Conservatory mesterosztályában tanuló növendékei már visszatértek vendégek egyházközségünkben.

December 1-jén az életét Spanyolország és Magyarország között megosztó Tokos Zoltán gitárművész, egyházközségünk tagja koncertezett

gyülekezeti termünkben. A kolozsvári születésű Tokos Zoltán a klasszikus gitár Európa-szerte elismert mestere. A budapesti Zeneakadémián Szendrey-Karper László tanítványaként szerzett diplomát, majd több külföldi mesterkurzuson vett részt. 2004-ben a művészeti doktori fokozatot (DLA) is megszerezte; kutatási témája Johann Sebastian Bach interpretációs problematikája gitáron. A hazai és külföldi koncertek mellett Tokos Zoltán több mint 20 hangfelvételt készített, és különböző átiratokat adott közre gitárra, többek között Bach, Bartók és Weiner Leó műveiből. Diákkora óta tanít a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Intézetében (illetve annak jogelődjeiben). A BUE gyülekezeti termében adott koncertje a barokk és klasszikus repertoár, a vérepezdítmény spanyol gitárzene és a bartóki-kodályi örökség mesteri kombinációja volt.

Másnap, december 2-án, vasárnap délután, az istentisztelet után Fegyverkövi Balázs művészeti író nyitotta meg Mezei Zsuzsa festőművész kiállítását, amely január 5-ig látogatható

gyülekezeti termünkben. „Első meghatározó művészeti élményem a zene. Évekig tanultam zongorázni, később az énekesi pályát választottam. Ezt a periódust számos rádiófelvétel, néhány televízió-, lemezfelvétel és több évig tartó turné jellemezte: Ausztria, Lengyelország, Olaszország a főbb állomások.

Ezt a sok utazással járó pályát abbahagytam gyermekeim születése után. Civil foglalkozások következtek (tolmacsolás, nemzetközi konferencia-szervezés), amelyek mellett szabadidőmben elkezdtem festeni. Első lépéseimet a Képcsarnok Vállalat egyengette, később nemzetközi alkotótáborokban képeztem tovább magam. Tagja vagyok az Országos Képző- és Iparművész Társaságnak, a Soproni Képzőművészeti Társaságnak és a Budai Képzőművészeti Egyesületnek – ismertette kérdésünkre művészeti pályájának mérföldköveit Mezei Zsuzsa, akinek eddig több mint 40 egyéni és csoportos kiállítása volt itthon és külföldön.

December 2-án, Advent első vasárnapján, az istentisztelet keretében Mészáros Zsolt Máté, a Zeneakadémia orgona szakos hallgatója játszott barokk korálvariációkat a templomban. December 9-én, az istentisztelet keretében ismét közreműködött Maria Teresa Uribe énekesművész és Mészáros Nóra zongoraművész. December 16-án és 23-án az adventi istentiszteleteket a Budapesti Unitárius Egyházközség kórusának előadása gazdagította.

Lapzártánk után, december 14-én, pénteken este 6 órakor került sor a Nagy Ignác utcai gyülekezeti termünkben a BUE presbitere, a Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerületének felügyelő gondnoka, Dr. Barabássy Sándor könyvbemutatójára. A civilben mérnökként, tudományos kutatóként, egyetemi oktatóként dolgozó szerző – régi erdélyi nemesi család sarjaként – több évtizedes kutatásának eredményeit összegezte az Egyrenewald mecenász úr a 15-16. századi Erdélyben című kötetben, amelynek alcíme: Barabássy Lénárd erdélyi alvajda, székely alispán kora és tevékenysége a dokumentumok tükrében. Az est házigazdája Kászoni József püspöki helynök, a BUE lelkes vezetője; valamint Elekes Botond, egyházkerületünk felügyelő gondnoka volt. A Méry Ratio kiadó gondozásában megjelent kötetből az Unitárius Élet 2013/1. számában részletesebben is beszámolunk.

Retkes Attila

Miért nem születhetett Jézus az Anno Domini „0.” évben?

A születés. Illusztráció Les Très Riches Heures du Duc de Berry (Berry herceg imádságai) című, 15. századi francia kéziratból Musée Condé, Chantilly, France

A legtöbb, a közelmúltig él, gyönyörű biblikus népi hagyomány elbeszéli Jézus születését. A Parasztbiblia* csakúgy, mint a fent idézett népköltési székely vers is, ha nem is adja meg az évszámot, de legalább utal az évszakra. Az A.D. (Anno Domini, azaz „az Úr évében”) vagy B.C. (Before Christ) megjelölés viszont csak akkor válik fantáziánk megmozgatójává, ha kiderül, hogy Jézus nem születhetett Kr.e./Kr.u. „0”-ban, amint ezt a keresztény idősámítás sugallja. Több okból sem. A különböző szerzők véleménye abban sem teljesen egységes, hogy miért nem volt „0.” év, azaz helyette csak Kr.e. 1./Kr. u. 1. évfordulója.^{1,2,3}

* Lammel, A., Nagy, I.: Magyar népi biblikus történetek, Gondolat, Bp. 1985. p. 611.

**Dionüsziosz feltevések szerint a 6. században, a mai Dobrudzsa területén élő szerzetesi közösség tagja. Nem azonos a korábban élt, hasonló nevű íróval, ezért választotta szerényen az Exiguus (kicsiny) melléknevet.

„Hóba temetkezett csiki havasokon,
Áron – egymagában – fenn a Madarason...
– Uram – fohászokodik, – Fiad megszületett,
Karácsony este van...”

(Székely Karácsony, Csíkszereda környéke,
forrás: nem ismert)

„A csillag megállott, ott, ahol Jézus megvót
születve. Ők oda bémentek, Jézus immár most nem
abba a helybe született, lehetett három napos es.”

(Parasztbiblia gyjtése)

Az „eredeti” idősámítás alapja, Róma alapításának évszáma akár pontos volt, akár nem, létjogosultságát vesztette a Római Birodalom felbomlásával.³ Az új naptár megszerkesztése (amin a későbbi Gregorián naptár is

alapul) I. János pápa kezdeményezésére Kr. u. 525-ben Dionüsziosz Exiguus** (Kr. u. 470? - Kr. u. 544?), a pápai kúrián foglalkoztattott, feltehetően szkíta származású szerzetes nevéhez kapcsolódik. A naptár alapjául Krisztus születését, ill. annak dátumát tekintette, ezzel is segítve a kereszténység további

elterjedését. Számításához Dionüsziosz egyes források szerint a római császárok uralkodási dátumait vette figyelembe, de két hibát is elkövetett.³ Más források szerint valójában nem is ismert, hogy mi volt a számítás alapja.⁴

Ezt támasztja alá, hogy maga Dionüsziosz is azt állította, minden magyarázat nélkül felfelvén, hogy a „jelen év” Probus Junior konzulátusa alatt az 525. év volt „a mi Urunk Jézus Krisztus megtestesülésétől”, azaz születésétől kezdve.⁵

Így valójában Dionüsziosz sosem nevezte meg pontosan Jézus születésének vagy fogantatásának évét, és lehet, hogy önmagának sem tette fel a kérdést, hogy ez most a 0. évtől kezdve Kr. u. 1-től értendő-e.

A keresztény idősámítás jellegzetessége az, hogy 1) a lineáris idősámítást Jézus születésével mintegy két részre osztotta, és így 2) elméletileg a 0. évnél kitüntetett jelentőséget tulajdonított (de valójában figyelmen kívül hagyta). Tulajdonképpen a 0. év csak azért kerülhetett kitüntetett helyzetbe, mert Jézus születésének meghatározásával a 0. év az idősámítás elejéről a keresztény idősámítás elejére, de ezzel az egész idősámítás „közepére” is került.

A keresztény idősámítással ellentétben a többfajta célú és időtartamú ciklusban gondolkodó maja idősámítás és 20-as alapú számrendszer ismert és használta is a 0-át (jele a kagylóhéj volt) már valószínűleg Jézus születése idejében is, ha nem is egy speciális év megjelölésére. (Viszont további bonyodalom, hogy korunk maja történelemszerzőinek jó része szerint a „keresztény” időre való átsámításakor az ún. Mezoamerikai (Maja) Hosszú Számlálás naptárának 5125 éves ciklusa inkább Kr. e. 3113-ban, mintsem 3114-ben kezdődött, vagyis feltételezi a 0. évet és így Kr. u. 2012. december 21-én ér véget.^{4,7})

A hindu és buddhista naptárak – mint a Saka időszak vagy a Kali Juga – egyértelműen a „0.”-évvél kezdődnek.⁴

Csak a teljesség kedvéért jegyezzük meg, hogy az ISO 8601:2004 szabvány és az ún. asztrológiai idősámítás szintén figyelembe veszi a 0. évet.⁴

Egyes vélemények szerint tehát az els hiba Dionüsziosz számításában az volt, hogy kihagyta 0. évet, ami egy éves csúszást okoz.³ Hessemann⁶ szerint azonban a nulla, mint szám ismeretlen volt a nyugati világban, vagyis ez a hiba nem Dionüsziosz rovására írható.⁵

Egyes feltevések szerint újabb hibát okoz viszont Dionüsziosz rendszerében annak a négyéves időszaknak a kihagyása, amikor Augustus császár még saját nevén, azaz Octavianusként uralkodott (Kr. e. 32-28.). Ez összességében 5 éves tévedés, ami azt eredményezi, hogy Jézus paradox módon Kr. e. 5-ben születhetett.³

Ebben az érdekes érvelésben csak az kérdés jelezhet meg, hogy a kritikus 4 éves időszak jóval Jézus Krisztus születése (vagyis a 0. év) „előtt” esik, vagyis ebből a szempontból érdektelen. Hessemann szerint viszont Dionüsziosz pont a Kr. e. 27-et, Octavianus augustusi címének dátumát vette kiindulópontként figyelembe, ami így Alexandriai Kelemen adatát (lásd később) figyelembe véve Kr. u. 1-et, avagy – ha a 0. évvel is számolunk – 0-át adna a születés dátumaként.⁶

Grüll idézett könyvében kijelenti: „Jézus semmiféleképp sem születhetett 0-ban.”² Ez a megállapítás a fenti naptárszámítási bonyodalmak tükrében teljesen elfogadható. A további miértek azért sokasodnak első pillantásra

is, mert a két, ezzel kapcsolatos bibliai utalás (Mt, 2:1-2 és Lk, 2:1-6) Picknett és Prince¹ és mások szerint kölcsönösen kizárják egymást.

Más szerzők, például Hessemann⁶ szerint viszont Máté és Lukács egybehangzóan azt támasztják alá, hogy Jézus Nagy Heródes uralkodása alatt (vagyis Heródes Kr. e. 4-ben bekövetkezett halálát megelőzően) született.

Ez az ellentmondás azonban talán mégis feloldható és nagyobb valószínűséggel megadható a valószínű születési év, ha minden fellelhető bibliai és nem bibliai utalást alaposan körbejárunk.

Máté egyértelműen Nagy Heródes Kr. e. 4-ig tartó uralkodásának idejére teszi Jézus születését („Amikor Jézus megszületett a júdeai Betlehemben, Heródes király idejében...”). Lukács evangélista viszont két információt is közöl itt: Augustus császár éppen az időpontot adott ki egy rendeletet, hogy az egész birodalom lakosságát írják össze. „Ez az első összeírás* akkor történt, amikor Szíriában Küréniosz [Quirinius] volt a helytartó.”

Az első információval itt sincs gond: Augustus saját feljegyzései szerint háromszor tartott az egész Római Birodalomra kiterjedő népszámlálást (lustrum), Kr. e. 28-ban és 8-ban, valamint Kr. u. 13-ban.² Ebből nyilvánvaló, hogy csak a Kr. e. 8-as évszám jöhet számítás-

ba Jézus születésének dátumaként, mert akkor mind Nagy Heródes, mind Augustus uralkodott.²

Az ezzel szemben felhozott kifogás gyakran az, hogy hogyan tarthatott Júdeában, egy félig-meddig „független” államban népszámlálást Augustus Nagy Heródes halála előtt 4 évvel?¹ Lukács azonban nem azt mondja, hogy maga Szíria római provincia helytartója (legátusa), Caius Sulpicius Quirinius tartotta a népszámlálást Júdeában, hanem azt, hogy „ez az első összeírás akkor történt, amikor Szíriában Quirinius volt a helytartó.” (Lk, 2:2).

Hangsúlyozni kell az első szó jelentését. Mivel a Római Birodalom területén ez nyilván nem az első ilyen felvétel volt,** ez azt jelentheti, hogy az első júdeai számlálás Quirinius szíriai legátusága alatt, de talán függetlenül mehetett végbe.

Az utolsó megválaszolandó kérdés a „puzzle” teljes összerakásához az lenne, hogy mikor volt Quirinius Szíria legátusa.

A legnagyobb probléma éppen ezzel a harmadik adattal van, mert Flavius Josephus zsidó származású római történetíró szerint Quirinius Kr. u. 6-ban volt legátus Szíriában, ami részben ellentmond az eddig elmondottnak.² Sok kritikus ezért elutasítja Lukácsot.⁸

Ha elfogadjuk Flavius adatát, Kr. u. 6-ban Júdea már nem volt önálló állam, sőt, az első júdeai helytartó, Coponius először is rendelt egy lakosság- és vagyonösszeírást ekkor,⁹ ami azonban időben függetlennek tartják az összebirodalmi összeírásoktól.

Nem célunk itt a jézusi születéstörténet részletes elemzése, de mivel pont az a két Evangélium említi csak ezt a témakört, amelyeket korábban idéztünk, még egy tény meg kell említeni.***

A már többször említett Lk, 2:2 idézet Quirinius helytartósága

* Görögül: auté apographé proté (első).

** Az utolsó, a köztársaság idejében tartott lustrum jóval Augustus uralkodása előtt, Kr. e. 70-ben volt.²

*** A feltehetően legkorábban megírt Márk Evangéliuma hallgat el róla, viszont az erre épülő Máté és Lukács Evangéliuma „kiegészítéseket” tartalmaz Jézus születéséről és gyermekkoráról.

Mária és József feliratkozik az adózási összeírásra Quirinius helytartó előtt (Bizánci mozaik, Kr. u. kb. 1315, Kahré dzsámi, Isztanbul)

alatt végrehajtott adóösszeírásról nem csak kronológiai, hanem további történeti problémákat is felvet. Lukács szerint Mária és József Názáretben éltek, de a júdeai Betlehemből származtak. Názáret viszont nem Júdeában, hanem attól körülbelül 112 km-re, egy másik tartományban, Galileában található, ahol Kr. u. 6-ban is Nagy Heródes egyik fia, Antipász volt az uralkodó. Nehezen képzelhet el, hogy Augustus császár összeírási rendelete Júdeán kívül Galileára is vonatkozott volna.¹

Feltehetően valószínű az is, hogy Lukács, Máté vagy Josephus Flavius közül egyikük téved, ez azonban nem oldja meg a problémát, mert attól függ, hogy kit nevezünk meg hibás adatközlőként (amit ráadásul egyik esetben sem lehet igazán bizonyítani), két eltérő dátum (Kr. e. 8-4 vagy Kr. u. 6 körül) valószínűsíthető Jézus születési dátumaként.

Ami egyesek szerint talán közelebb visz az igazsághoz, az két (sír) felirat. Itt a helyszínről csak az egyiket idézzük, az ún. titulus Tiburtinus szövegét. Grüll és mások² szerint ez a névtelen felirat¹ perdöntő, mert a leírás csak Quiriniusra illik, amely szerint kétszer volt Szíria és Fönícia helytartója, a latin szöveg azonban nem tartalmazza, hogy mikor. Grüll szerint feltételezhető, hogy a korábbi dátum Kr. e. 4. elvontatkozhat, és így a Máté és Lu-

kács adatai közötti látszólagos ellentmondás feloldható. (Ámbár önmagában véve vonatkozhatna Kr. u. 6-ot követő évekre is, mert Tacitus szerint Quirinius csak Kr. u. 21-ben halt meg). Ráadásul a Római Birodalomban igen szokatlan az, hogy ugyanaz a személy ugyanabban a provinciában kétszer lett volna helytartó. Az sem segít, ha feltételezzük, hogy Quirinius valóban Júdea függetlenségének elvesztése előtt és után is legátus volt Szíriában, mert arra vonatkozóan sincs adat, hogy az első összeírás mindig egy provincia első megszervezésekor történt. Bár ennek lennének logikus politikai-gazdasági-katonai okai. Más feltételezések, mint például Lk 2:2 eltérő fordítási variációi tovább bonyolítják a kérdést, de nem adnak végleges megoldást.¹⁰

Lukács Evangéliumának harmadik adata (Lk, 3:23) azt állítja, hogy Jézus körülbelül harminc éves volt (Lk, 3:23) Tiberius császár uralkodásának 15. évében (Lk, 3:1). Mivel Tiberius társuralkodásának kezdete fogadott apjával, Augustusszal Kr. u. 12-re datálható, ami azt jelenti, hogy Jézus Kr. u. 26-27-ben lehetett 30 év körüli, vagyis a 0. évet most sem számolva, Kr. e. 4-5-ben született.⁸ Ez jó egyezést mutat a korábban tárgyalt adatokkal.

Még egy részletre kell okvetlenül utalni Máté Evangéliumából (Mt, 2:16). Ebben Heródes a napkeleti bölcsek látogatása után parancsot ad a két éves vagy annál fiatalabb fiúgyermek megölésére. Ebből következik a parancs megszületésekor Jézus jóval fiatalabb lehetett két évesnél. Ha figyelembe vesszük Heródes halálának legvalószínűbb dátumát, Kr. e. 4. március-áprilisát és a csecsemek lemészárlásának ehhez közeli időpontját, megint csak Kr. e. 5-7. adódik a legvalószínűbb születési dátumként.³ Érdekes azonban, hogy a történetíró, Josephus Flavius erről az eseményről hallgat.

Csillagászati adatok alapján több csillagot, üstököszt (például a Halley üstököszt Kr. e. 12-ben), és a bolygó együttállást* is azonosítottak korábban a betlehemi csillag-

ként.^{3,8} Ennek teljes történetére itt nem térhetünk ki.

Kínai feljegyzések is beszámolnak azonban Kr. e. 5. márciusában egy csillag hirtelen feltűnéséről a mai Sas csillagképben.** A Kr. e. 5-ben Kínában és Kr. e. 4-ben Koreában megfigyelt csillagot koordinátái alapján a mai DO Aquilae „lassú nova” típusú csillaggal azonosították feltételeesen, amelynek 1925-ben volt utoljára kisebb kitörése.³

Más történeti adat is ezt az évszámot valószínűsíti Jézus születési éveként. A már korábban említett Alexandria-i Kelemen¹¹ leírja, hogy Egyiptomban Jézus születését Augustus császár uralkodásának 28. évére tették.⁶ Ha ennek kezdetét Kr. e. 32-re, vagyis Octavianusnak a dux Italiae cím (és nem a Szenátus által Kr. e. 27-ben adományozott augustusi cím) felvételére tesszük, akkor szintén Kr. e. 5. adódik Jézus születési dátumaként.

Habár a születés dátuma valószínűsíthető, a szerző egy kicsit csalódottan állapítja meg az írás végén, hogy minden logikai erőfeszítés ellenére sem bizonyítható minden kétséget kizáróan ezekben a bibliai és történeti-régészeti adatokból Jézus valószínű születési ideje.

Ennek ellenére a történeti Jézus felidézése nem hiábavaló próbálkozás, mert segít megérteni Jézus működésének és tanításának társadalmi közegét. A bibliai, történeti-régészeti és csillagászati adatok összevetéséből Jézus születésének leginkább valószínűsíthető dátumaként a Kr. e. 5. év adható meg. Ebből az is világos, hogy Jézus egy történelmi fordulópont közelében született és gyermekkorának legalább is egy részét már egy római provinciává vált Júdeában élte meg.

Szerzetes a skriptóriumában Dionüsziosz korában. Ismeretlen eredetű középkori kéziratból.

* Eredetileg Kepler számításai alapján igazolható, hogy Kr. e. 7-ben a Szaturnusz és a Jupiter egy éven belül háromszor is együttállást, és ezáltal fényes égi jelenséget mutatott.

** Megfigyelés eszközök hiányában szabad szemmel a nova és szupernova típusú csillagokat az ókorban általában csak fényességüket sokszorosára növelő kitöréseik esetében tudták megfigyelni.

JEGYZETEK, FORRÁSOK

¹ Was he virgin born? In: Picknett, L., Prince, C.: The Masks of Christ, Sphere, London, 2008., pp. 95-121.

² Grüll, T.: A kövek kiáltanak. 50 történeti dokumentum az Újszövetség tanulmányozásához. Szent Pál Akadémia, Bp., 2009., pp. 34-41.

³ Kidger, M.: A betlehemi csillag, Gold Book, Debrecen (évszám nélkül), pp. 45-52 és 255-262.

⁴ „Hogy hogy jutott el ehhez a számhoz, igazából nem tudjuk.” („How he arrived at that number is unknown.”) Lásd az 5. hivatkozást is. „0 (year)” ([http://en.wikipedia.org/wiki/0_\(year\)](http://en.wikipedia.org/wiki/0_(year)))

⁵ Valójában Dionüsziosz ebben a művében (Dionüsziosz 19 éves ciklusa) elég furcsának tűnő számítással vagy tanítással áll elő: 16 argumentumot (Argumenta paschalia) sorol fel a Húsvét idejének meghatározásához, az egyiptomiak szerint (lásd alább). Az első argumentum (Argumentum primum) azonban Krisztus éveiről (De anniis Christi) szól: a 15 x 34 szorzataként 510 adódik, amelyet korrigálva 12-vel 522-t kapunk, majd ehhez Probius konzulágának 3 évét adva, összesen 525-öt. Vagyis: „Ennyi év, amennyi az Úr (Jézus) születésétől eltelt.” („Isti sunt anni ab incarnatione Domini.”). (<http://hbar.phys.msu.ru./gorm/chromo/paschata.htm>) Anulával, mint számmal kapcsolatos ókori helyzet ellentmondásosságát jól jellemzi, hogy a Hold „kora”, március 22-én megfigyelt (amit a latin epactae szóval jelöltek, hozzávetélegesen hozzáadott napok számát jelenti) 19 éves ciklusában, minden ciklus első évében „zero” érték volt. Tulajdonképpen ezen napok ciklikusan változó számának ismerete a napév (365 nap) és a holdév (354 nap) közötti eltérés figyelembe vételével adja a Húsvét aktuális dátu-

mát egy adott évben. Dionüsziosz volt az első latin szerző, aki a zero szám elvételét használta a latin „nulla” szó (eredeti jelentése: egyetlen egy sem) bevezetésével, mert maga a zero jelentés római szám nem létezett! A latin „nihil” szó (semmi) hasonló jelentéssel bír. (http://en.wikipedia.org/wiki/Dionysius_Exiguus). Fontos itt visszautalni a nulla maha szimbolikájára: eltér en a többi szám jelétől (pont vagy vonal ill. ezek kombinációja) egy természeti szimbólum, a kagylóhéj, mint az üresség, a semmi kifejezése volt a nulla matematikai jele.⁷

⁶ Hesemann, M.: A názáreti Mária, Szent István Társulat, Bp., 2012., pp. 160-163.

⁷ Douglas, D.: 2012 Maja profécíák, Ventus Libro Kiadó (helymegjelölés nélkül), 2011., pp. 69-93.

⁸ „Anno Domini” (http://en.wikipedia.org/wiki/Anno_Domini)

⁹ Cotton, H. M.: The Roman Census in the Papyri from the Judaean Desert and the Egyptian kat'oikian apographe. In: Schiffmann, L.H., (szerk.): Semitic Papyrology in Context, Leiden/Boston, 2003., Brill Press.

¹⁰ Több bibliafordítási variáció például más értelmezésre is lehet séget ad: „This was the first assessment of Cyreneus (Quirinius), governor of Syria” („Ez volt Quiriniusnak, Szíria helytartójának első összeírása.” Kiemelés telen). Vagyis a szíriai helytartói címet Quirinius feltehetően nem az első összeíráskor viselte, hanem azt követően, például Kr. u. 6-ban, egy esetleges második júdeai összeíráskor. (http://en.wikipedia.org/wiki/Census_of_Quirinius)

¹¹ Alexandriai Kelemen, Clemens Titus Flavius (vsz. Athén, Kr.u. 140/150- Kr.u.?, 216 előtt): teológus, egyházi író, pedagógus. (http://en.wikipedia.org/wiki/Clement_of_Alexandria)

Az egység és megértés reményében

(Csordás Gergő 2012 februárjában készült riportjának szerkesztett változata)

2.

Az előző részben már említésre került az egyházügyi törvény. Az elmúlt évben nagy visszhangja volt és kemény politikai, erkölcsi vitákat szült a kormány egyházügyi törvénykezése, amivel kapcsolatban nem biztos, hogy minden a rendjén volt. Lássuk mi erről Balázi László véleménye!

Csordás Gergő: *Az előző témában már többször egy olyan területre tévedtünk, amely sok ember számára egy „ellenszenves világ”. Itt a politikára gondolok. Mi a véleménye a kormány és az egyházak viszonyáról, az egyházügyi törvénykezésről?*

Balázi László: Az a véleményem, hogy a politikai hatalom soha nem szabadott volna, hogy beleszóljon az egyház életébe, ha az egyház úgy intézte volna a dolgait, hogy ne legyenek szakadások, torzalkodások, háborúk, gyötrelmek, kínok. A történelem sokszor kikényszerítette azt, hogy szükség legyen az állam és az egyház együttműködésére. Az egyházügyi törvénykezés valójában

együttműködést jelent, hiszen rendet kellett tenni abban a nagy káoszban, ami a különböző egyházak vagy vallásos színezet szervezetek jogállását jelentette. A több mint 300 bejegyzett egyház és szervezet többsége csak pénzszerző, állami támogatásért ácsingózó szervezet volt, amelyeknek semmi közük nem volt a vallásossághoz, hitélet megéléséhez. Nagyon sok környékbeli állam is rendezte ezt az ügyet, nem csak hazai jelenségről van szó.

Nem gondolja, hogy a politikának távol kellene magát tartania az egyháztól és fordítva, az egyháznak is távol kellene magát tartania a politikától?

Nem szabad az állam akaratát rá-

kényszeríteni az egyházakra, de ez fordítva is így van: az egyházi dolgozókat sem szabad az államra, a társadalomra kényszeríteni, de mindenképpen együtt kell, hogy működjenek! Nem lehet teljesen szétválasztani, mint azt sokan mondják, hogy az egyházakat tartásuk el a híveik. Az új egyházügyi törvény által egyre több olyan feladatot vesz vissza az egyház (azelőtt is a komoly egyházak ezt tették!), amelyeket korábban elvettek tőlük. Más, volt kommunista országokban visszaadták és adják a régi egyházi tulajdont is, erdőket, szántókat, legelőket. Nálunk a rendszerváltás után megtagadták ezt. Pedig ezeknek hozadékaiból lehet-

ne finanszírozni az egyházat, és még több, növekvő feladatot vállalni.

Elérkeztünk utolsó témánkhoz, a magyarság egymással és a világgal való kapcsolatához. Az anyaországban élő magyarok kapcsolata sokszor feszültnek volt mondható külhonban rekedt testvéreikkel, miközben a kisebbségbe kényszerült magyar emberek kemény megpróbáltatásokon mentek át. Az anyaországban élő magyarok nem mindig viselték szívükön a külföldön élő magyarok sorsát. Jó példa erre a 2004-es népszavazás a kettős állampolgárság kérdéséről, amely ugyan kötelező érvényű lett volna az országgyűlésre, de annak érvénytelensége miatt, hosszú távon megterhelte a magyar politika és a határon túl élő magyarság kapcsolatát. A második Orbán-kormány hozta el a változást ebben a kérdésben, ma egyre többen veszik fel a kisebbségben élő magyarok körében a magyar állampolgárságot. Fontosnak tartottam, hogy Balácsi úrral beszéljek erről, hiszen ő családjával együtt átélte azokat a szörnyű megpróbáltatásokat, amelyek a magyarokat érték még a rendszerváltás előtt. Ön Erdélyből jött Magyarországra. Mit tudna mondani az olvasóknak a határainkon túl élő magyarság jelenlegi helyzetéről?

A diszkrimináció volt az, ami megnehezítette a mi életünket is. Rövid bemutatkozó életrajzomban utaltam erre, de oldalakat lehetne elmondani otthoni életünkről, sors társaink mindennapjairól. A rendszerváltozás sok mindent megváltoztatott, de nem mindent. Románia most már nyilvánosan is nacionalista állam. Nehéz fenntartani a magyarság intézményeit, ugyanis a többség nem mindig veszi jó néven, hogy valami más is van körülötte. Nem fogadják el a magyarság kollektív jogait, autonómiáját, nem kapnak sok jogot meg. Annak idején mi is ennek voltunk az áldozatai, mert sok más testvérünkhöz hasonlóan, mi sem fogtuk be a pörös szánkat, és a végén arra kényszerültünk, hogy elhagyjuk szülő földünket.

Hogyan lehetne ön szerint javíta-

ni a kisebbségben élő magyarság helyzetén? Gondolok itt például az autonómiára.

Minden természet autonómiával! Nemcsak területi, hanem kulturális autonómia, gazdasági autonómia, meg nem tudom, még mit lehet sorolni. Ez nagyon segítené a kisebbségben élők magyarok helyzetét, habár az elmúlt évek, évtizedek megtanították az erdélyi testvéreinket arra, hogy hogyan lehet megkeresni a módját, lehet segíteni, hogy megéljék nemzeti életüket, még ha az állami törvények nagy része nem is segíti őket ebben. Már az elz rendszerben tettek olyan lépéseket az erdélyi magyarok, amivel sikerült kijátszani mindent. Nem hagyták a nyelvüket, így magyar öntudatuk nem gyengült, és intézményeiket próbálták megkövetelni sok-sok kiskapu, kibúvó megkeresésével. Nem volt veszélytelen, nem is vállalta mindenki, de talán az áldozatok most hoznak gyümölcsöt.

Mi a véleménye a határokon innen és túl élők magyarok viszonyáról? Itt megint érintenünk kell a politikát, az állam, a kormány szerepét ez ügyben.

Ebben is több időszerűt lehet megemlíteni. Éppen csak egy-két gondolattal említtem, hogy a háború utáni években szinte nem szabadott kapcsolatot tartani, gyanúsak voltak mind Erdélyben, mind az anyaországban azok az emberek, akiknek rokonsága volt vagy itt, vagy ott. Aztán ebben is jött egy kicsit enyhülés, de 1956 után sokáig az úgynevezett elnemzetlenítés politika volt az, amelyik azt hirdette, hogy csak egyetlen szocialista-kommunista-internacionalista magyar nemzet van, és a határokon kívül nincsenek is magyarok. Szabályosan fel akarták számolni a nemzetiségeket. A mi esetünkben hála Istennek nem került sor olyan dolgokra, hogy ideoda telepítették a magyarokat, mint ahogy azt tették az egykori Csehszlovákiában és a Szovjetunió nagy gonosz birodalmában. A '80-as évek második felében egymásra találtak a testvérek határokon kívül és belül, lásd a menekültek fogadását, az otthoniak segítségét, stb. A rendszerváltás után, sajnos – itt kell

ezt elmondjam – a politikai berendezkedések a nem épp megfelelő politizálásukkal elidegenítették egymástól a magyarokat. Ezt már az első Orbán-kormány próbálta feloldani, amikor kedvezményekben részesítette a határon kívüli magyarokat. Persze a baloldal és más retrográd erő nagy dühére. Aztán minden jobban megszakadt, mikor jöttek Gyurcsányék, és annak volt a legsötétebb eseménye a 2004. december 5-ei szavazás, amikor szörnyű propaganda, reklámozás után nem sikerült, hogy megkapják a kettős állampolgárságot a külföldi magyarok. Ezt most a nemzeti kormány megtette. A határon kívüli magyarok nagy meglepetéssel fogadták ezt a nemzetegyesítő politikát és annak megnyilvánulását a kettős állampolgárság megadásában. Most a mai napig is vannak, akik erről utálattal beszélnek az anyaországban. Azt is el kell az igazság kedvéért mondani, hogy sokszor sikerül felheccelni akár Erdélyben is bizonyos köröket (pártot), ezért többen közömbösen veszik Erdélyben is, hogy én eddig is magyar voltam, ezután is az leszek, és nem igyekeznek az állampolgársági esküt letenni. Türelmes, alapos munka vár, mert minden magyar felelős minden magyarért.

Sokakban felmerül a kérdés, hogy az állampolgárság és ezzel együtt a szavazati jog megadásának, nem lehet, hogy van egy, úgynevezett szavazatszerző háttér?

Nem tudnám ezt mondani, még akkor is, ha vannak ilyen törekvések, de számomra ez nem nyilvánvaló. Az a kérdés, ha ezt megcsinálták volna 2004-ben, akkor mi lett volna a helyzet? Gyurcsányék győjtöttek volna szavazatot maguknak? Erről a társaságról meg kellene kérdezni a székelyeinket. Ez sokkal mélyebb dolog a szavazatszerzésnél. Egy közel évszázados szétszakítottság után az erdélyieknek a főváros mindig is Budapest volt és nem Bukarest, a kedvenc focicsapat a magyar válogatott, a kedvenc színészek anyaországiak. Ez a kitartás megér egy szavazatot, mert a székely nem fog Veszprémben beleszólni a városi

vezetés dolgaiba, de arra tehet egy X-et, hogy a világmagyságot ki, kik vezessék.

Hogyan lehetne az ön véleménye szerint közelebb hozni egymáshoz ezeket, a sokat gyötört egy nemzethez tartozó, egymástól közel 100 éve elszakadt embereket?

Pontosan a politikai színezet nélkül. Amit csinált most ez a kormány is, hogy pályázatot ír ki, megkezdve a legkisebb nemzedékektől, hogy bejárják a régi nagy Magyarországnak a területét, szerezzenek kapcsolatokat, testvéri kapcsolatokat. Nem feltétlenül kellene ezek vallásos színezetűek legyenek. Az iskolával is el lehet vinni, egy jó kirándulással is el lehet csalni a gyerekeket, de ha van egy csíksomlyói búcsú, vagy a mi esetünkben – hadd említsem – van a szejkefürdői unitárius világtalálkozó, ezek vallásos színezetű dolgok, de oda kell vinni az embereket, vagy onnan, hozni kell ide az embereket. Nem utolsósorban nem csak az ilyen lelki, szellemi, kulturális közeledéssel, hanem anyagi támogatással is lehet ezt ösztönözni. Csak nehogy az legyen, hogy valaki csak azért szereti a másikat, mert az anyagilag támogatja. Segítsenek az erdélyieknek az anyaországiak – habár itt is bajban van az ország. De vannak kiemelkedő, sikeres emberek, akik ottani vállalkozásokat létrehozni, intézményeiket támogatni tudnak. Ne kifelé, más irányba vigyék, pl. Ciprusra, meg mit tudom én hova, mert Erdélyben is meg fogják kapni a hasznot, ha nem is annyi pénzben, de más vonatkozásokban megfizethetetlen mértékben. Ilyen dolgokkal lehetne egymáshoz közel hozni a magyarokat.

Az egész interjú alatt elkerülhetetlen volt a „politika harcmezéjének” érintése. Ez az utolsó kérdésemben sem fog változni. A magyarságot minden időben sok kritika, támadás érte. Így van ez ma is, most a politika szolgáltat okot erre. Mit gondol, hogyan ítéli meg ma a világ Magyarországot és a magyar társadalmat?

Erről nekem valószínűleg más a véleményem, mint neked. A magyar nemzet nem csak az aranycsapat miatt meg a régebbi, történelmi dicső tettei miatt vívta ki a megbecsülést

a világ népei részéről, hanem mert egy adott szó mellett kitartott és vértett. A második háborút említtem, de az elsőt is így volt, az utolsó röögöket is az erdélyi, székely hadosztályok védték a betolakodók ellen. A székelyek egészen Budapestig elmentek harcolni az oroszok ellen, hogy ne jöjjenek ide a kommunisták. Az ilyen aktusok miatt valóban nagyok voltunk a világ szemében. Aztán jött 40-50 esztendő, amikor pontosan az itteni berendezkedett, Moszkvából vezetett kormányok diktáltak és járatták le szinte a magyarságot, utolsó csatlósnak, háborús bűnösöknek bélyegezve apáinkat, fiainkat, és moszkvai recept szerint irtani, ritkítani azoknak sorát, akik élve vissza mertek jönni. De ezt sem tudták teljesen megtörni, mert '56-ban megint dicső lett a magyar nép, és tulajdonképp az rengeteg meg az egész kommunista blokkot. Utána még éltek, harácsolták a népet, elvették javukat, de már csak a túlélésen gondoltak.

Aztán jött az az érdekes jelenség a rendszerváltás után, amikor azok bűntek el az első félsikeres kormányzás után, akik az úgynevezett gulyáskommunizmusban győztek és a saját kisded játékaikat játszották, és próbálták az új idők kreálását ráerőltetni nemtelen hatalmukat. Nem az első kormányra gondolok, hanem 1994-re, amikor visszajöttek a magukat nagy kommunista-ellenesnek valló liberálisokkal együtt. A '98-as választások egy kicsi reménykedést hoztak, de még mindig nem nőtt fel olyan nemzedékek, akik meg is tudták volna ezt a reménykedést valósítani. Újra visszatértek a régi idők és utódaik haszonélvezői, és kik nyomorították tovább ezt az országot. Jöttek más dolgok is. Nemrég hallottam az egyik nagy bankártól, hogy a nyugat meggondolkozott a magyar dicsőségen, hogy itt valami sántít, mert itt volt és – érdekes dolgok ezek! – azzal kezdte, hogy Athénban volt két csaló ember, aki aranyérmet csalt ki becsutelen módon. A nyugati világot az ilyen nagyon megbotránkozta. És akkor még mások is keveredtek ilyen doppingügybe. Ugyanez a bankvezet hozta fel a böszme-táncolást, amit

csináltak Gyurcsányék, a nagy kölcsön felvételekkel, az szödi beszéddel, a nagy átverésekkel. Az ilyenekre sokat adó nyugati világ (még ha elítélendő kegyetlen pénzvilág is!) szemében nagyon mélyre kerültünk. Ezeket leküzdeni kellett egy nemzetet mentő, nemzeti értékekben gondolkodó váltás – még ha sokan másként is látják ezt! – az „Orbán-szabadságharc”. Az én véleményem szerint is, és olvastam, hallottam több nyelven már azt a megfogalmazást, hogy Orbán Viktor szabályosan mélyen meggondolkozta a nyugati pénzvilágot, Európa modern leigázó új urait. Természetesen ez a kiállása legel-ször is az itthoni (nyugatra áruklodni futó) pénzligarchiának szálka a szemében, kik hergelik Magyarországot, szülő hazájuk ellen azokat a „benditeket”, akik nem is ismerik hazánkat, népének törekvését, és fáj nekik, hogy Európában még mindig van magyar.

Lassan a kérdéseim végéhez érkeztünk. Egy kérdésem maradt: kíván-e valamit üzeni olvasóinak?

A különböző, még egymásnak feszülő feleket, legyenek azok vallásosak, vagy világi szemléletűek, próbáljuk meg összekapaszkodásra bírni, mert magyarság csak egy van, legyen annak gyökere székely, szláv, sémi, latin vagy germán. A történelem rendezett ilyen szép csokorba, kár lenne szétcincálni. Ady Endre hatalmas bánata nem szabad beteljesedjen rajtunk: „... fölolvast a világ kohója,

S elveszünk, mert elvesztettük magunkat.” Sokkal inkább e fenti sorokra küldött Mécs László-i válasz legyen mindannyiunk biztatója:

„Négy égi tájon szenvedés-ugarba vetettük ömlő könnyeink vetését: tél közepén kezdünk tavaszi dalba s úgy várjuk a vetésünk kikelését, mert aratás kell: élni akarunk! Remény-ösvényen a négy égi tájról indulgatunk neki az új jövőnek... Szőlőt akarunk szedni bojtortanjáról s elhisszük, hogy tövisen fűgék nőnek: elhisszük most, mert élni akarunk!”

Isten egysége és teljessége

Egy az Isten

Els lélegzetvételünkkel részt veszünk ennek a világnak a polaritásában. Anya, apa megérkeztem. Így tett Jézus is Betlehemben.

Az elképzelés, amely megfogta n i és papn i létemet, az a történet, amely szerint Mária sz z volt. Mi több, Mária anyja is sz z volt egy 19. századi római katolikus dogma szerint! Az én érdeklédésem nem az szüzességének értéke felé irányult, hanem inkább: miért volt szüksége a mi mindenható jó Istenünknek egy n re, a maga szenvedésével, menstruáló testével, hogy életet adjon Krisztusnak. Ami nyilvánvaló: még Istennek is szüksége van egy n re... Az istenszül n mítosza igazán er teljesen jelentkezik a vallástörténelemben. Végtelen er van itt, és ez az er nagyon n ies.

Amikor gyermek voltam orvos, gyógyító szerettem volna lenni, megjavítani az emberek megtört egészségét, az egész világot. Jobban megértve milyen valódi lehet ségek állnak egy orvos el tt, eldöntöttem, hogy többet akarok: én az egészet akarom. Tehát a teológiára mentem. Kés bb értettem meg miért. Cathy Cordes adott egy könyvet nekem úgy egy évtizede, Carol Gilligan klasszikusát: Más hangon. Itt olvastam, hogy a lányok és a fiúk játékhoz való viszonya és azok szerkezete is különböz . Ha valaki megsérül a fiúk játékában, az ki kell álljon, és ne is zavarja a többit, a játéknak folytatódnia kell. A lányok csoportjában ha valaki segítséget szenved a játék megszakad, és az egész társaság köréje gy l, a sérült teljes figyelmet és együttérz barátokat kap.

Tehát, hogyan érzékeljük az istenit, mely felénk irányul? Mi a felfogásunk err l az er r l, hatalomról: gondoskodó, mint egy n vagy törvénykez , mint egy férfi? A magam tudatosságának mélységeiben mindez együtt van, mert az nyilvánvaló, hogy Isten törvényeket teremtett, ezzel m ködteti világunkat, ugyanakkor folyamatosan érzékeljük az gondoskodását, gondviselését. Talán Istennek lenni férfias és n ies tulajdonságokat is jelent.

A bevezet ben említettem a világunk polaritását. Ez egy alapvet törvény. Mindannyian ismerjük a yin-yang ábráját. A mi patriarchális társadalmunkban ez most így néz ki. Az egyensúly nyilvánvalóan felborult.

A legtöbb világvallás tartózkodik attól, hogy bevonja a n ket a lelkeszi munkába. Férfias képnünk van Istenr l és ez egyáltalán nem segít a n nek, hogy kapcsolatban legyenek legmélyebb identitásukkal, lényegükkel, a férfiaknak sem lesz egyszer bb igazi férfivá érni az isten-komplexussal.

Nagyon mélyen el kellett ezen gondolkozzak, és nagyon is jól tudom mir l beszélek, nézzetek csak a családomra. Három fiam mellett tudatosan készülök az anyós szerepre. Most ott tartok, hogy a legrosszabb, amit a fiúkkal tehetünk, alávetjük n iségünket nekik, ha elkényeztetjük ket és fel-emeljük az isteni piedesztálra. Ez már a férfiak nagy csapdája.

Tehát a hatalom valóságos és annak n i oldala igazán fontos például a természetben. Ahogy el bb említettem, a világvallások és bizonyos társadalmak nem mindig becsülik a n ket. Mindenesetre nem kell túl sokfelé keresni, hogy olyan területet találjunk, ahol a n iséget megbecsülik. A férjem állatorvos egy farmon és „lányokkal” dolgozik. Azt mondja: az munkájában az a legfontosabb, hogy a tehenek „kényelmét” biztosítsa...

Ma együtt ünnepelek a n iséget bennünk, a Székelyföld szívében. Nézzük, milyen kincseket találhatunk még itt. Meghívom önöket, hogy csatlakozzanak hozzám abban az utazásban, mely Istenr l való tudatosságot jelent. Menjünk egy teljesen váratlan helyre: egy templomba.

Gyermekkoromban Dics szentmártonban a n k oldalán ülve vettem részt az istentiszteleteken. Természetesen elkalandozott a tekintetem és részletesen megfigyeltem a kazettás mennyezetet a 16. századból. Itt a naprendszerünk vázlatát, egy sakkjátékot, körz t és szögmér t is láthattam a virágminták között. Elég jó kezdet vasárnap délel tti istentiszteletekre. Ugyanakkor éreztem a valódi n i er t, ahogy ott ültünk a padokban, nyilván sokkal többen voltunk, mint a férfiak. Ezért a n i közösségért is szívesen jártam templomba. Sokféle módon volt kifejezve a n iség is a szent térben: a virágok a mennyezetben, a párnák a padokban, a virág az Úrasztalán, a kézimunkák. Eltöltöttem egy kis időt, megpróbáltam megérteni a szimbólumok jelentését a templomunkban. Gondoltam, nem lehet ez olyan bonyolult. Itt van például az írásos kézimunka: ha értjük, minden virágmintának jelentése van. El is lehet olvasni az írásost.

A másik nagy megvilágosodási élményem Énlakához kapcsolódik. Csodálatos példája annak, hogyan rendezdik harmóniába a magyar mitológia a keresztény lelkülettel egy 17. századi welszi költő versében. A kazettákon John Owen néhány sora, a Scala coeli:

*In coelum gradibus virtutum maxima septem
Quatuor ascendit spes bona quinque fides.
Spes Lunam Solemque fides contigit, Amoris
Scala vel ad summum pertinet usque polum.*

*Hét erény a grádicsokon az ég felé
Remény a negyedik, az ötödik a hit
Holdat eléri a remény, Nap élteti a hitet
De a szeretet íve messze pólusokon átér.*

Az egyetlen erény, mely mindkét pólussal érintkezésben van a szeretet. Milyen alapvető ...

A kazetta díszítése a sarkokban tényleg szép. Minden egyes kazettára felvitték ugyanazt a díszítő motívumot. Ahogyan az írásost, azt is olvasni lehet a régi magyar rovásírás szerint: „Egy az Isten.” Ezt jelenti. A szimbólumok tükrözik az emberi felfedezéseket és tapasztalatokat és ez történhet itt is a mennyezet megalkotója számára. Az unitáriusok az egy Isten teológiai alapján állnak, mint a zsidók vagy muszlimok.

⊖ US, IS, OS
⋈ TEN
⚡ EGY

A rovásírás segítségével értelmezve ezt a jelet, úgy is ki lehet olvasni, hogy

s-ten, vagyis az s, aki teremtett és életet adott és a rengeteg, a ten-ger tudás Róla. Amint látható, a O ketté van választva, így a polaritás is megjelenik: a férfi és női, a belégzés és kilégzés. A területek egyformák, mint a jin-jang szimbólumban. A magyar nyelvben a feleség a teljes valóm felét jelenti: fele-ség.

Mindannyian részei vagyunk e csodálatos isteni ernek, itt a helye és ideje, hogy tudatosítsuk és tiszteljük magunkban a női erket is. Amikor elítélkezünk, bűntudat és félelem kapcsolódik a nőiséghez és ilyenkor még jobban kell igyekeznünk kifejezni igaz valónkat magunknak is, és a hozzánk tartozó férfiakkal is.

Gyakran felmerül – nekem is gyakran szegezik a kérdést – hogy jobb lenne-e a világ, az egyház,

ha nők vezetnék. Nem tudom... nem felejtettem el milyen volt a középiskolában... A három fiamra nézve, szerintem nekik sem lenne kellemes a férfi sztereotípiák doboza.

Itt mindenesetre egy megfelelő alapot találhatunk, ahol újra értelmezhetjük viszonyulásunkat egymáshoz.

Megkérdeztem a fiaimat, hogy hogyan képzelik el Istent. A háromévesem azt mondta, hogy Isten az, mikor egyek vagyunk. Továbbgondoltam, éreztem: Isten, mikor Egyek vagyunk, amikor a család egységes, és amikor harmóniában vagyunk az UNIVERZUMMAL.

Visszatérve a megélt nőiségre ez elég ambivalens sok társadalomban, mivel a nő szerepe, hogy megtartsák a hagyományokat, de ezek a hagyományok éppen a nőiség ellen vannak... hát éppen a 22-es csapdája. Lehet mélyebbre kell mennünk a hagyományokban is. Itt a csodálatos,

tökéletes egyensúlyt látom. Ez az, amire töreksem.

A mi társadalmunkban a nukleáris család nagyon le van csupaszítva, a magról már teljesen le van rágva a gyümölcs húsa. Nő és férfi nem jó ha csak egyedül van a házasságban, mindketten a férfi és női nagyobb közösség tagjai is. A nagymama bölcsőbb mint az

anyuka, a közösség el segítheti a megoldásokat. A fiúknak szükségük van arra, hogy megkapják az elismerést a riválisoktól, és ezt egy feleség elismerése sem tudja pótolni.

Korábban említettem, hogy megéreztem az istenit a templomainkban. Nemcsak régen, hanem most is érzem az istenivel való kapcsolat. Isten kézzel csinált templomokban nem lakik, mégis érzem, hogy azok, akik kézzel építették fel a templomokat szintén érezhették az istenit. A kocsordi templomban szintén kazettás a mennyezet, virágmintákkal, paradicsom jelképekkel, 1938-ból. Nemcsak női, hanem meg is jeleníti a tudást Istennel.

Ennyit a szimbólumokról. Az élet vár, hogy teljesítsük legmélyebb hivatásunkat. Legyünk kapcsolatban, és tiszteljük a valónkat, nőiségünket! Legyünk kapcsolatban Istennel, aki EGY!

„Születtem...”

Unitárius önéletrajzok

Nem klasszikus formátumú curriculum vitae az alábbi. Címe inkább lexikon szócikk-anyagra emlékeztet összegzést ígér, bár nem az. Hiányzik a végéről a keltezés, és írójának aláírása, céljának közlése mellett. Mégsem kétséges, hogy önkézével vetette papírra nevezett, önéletrajzként, az 1940-es években. Alátámasztja ezt az íráskép mellett az, hogy ugyanott maradt ránk, ahol Márkos Alberté, Szalay Béla (1905-1987) egykori kultuszminisztériumi osztálytanácsos levéltári állagában (MOL K 690 1. csomó 256-257. f.).

Péter Lajos hosszú szibériai fogságára emlékezve azt írta: „... az Úrnak útjait jártam s hiszem, hogy az isteni gondviselés ragadott ki engem pár hónapi testtelketől hajsza után 1914 vége felé az öldöklő fegyverek pusztító tüzeiből, hogy a megpróbáltatásoknak és szenvedéseknek beláthatatlan hosszúságú útjait: az évekig tartó orosz hadifogságot járassa végig velem.” (V. ö. Pál apostol 2. Kor. 1,7-8.).

Lényeglátását, tárgyilagosságát irigylésre méltó optimizmusá-

nak köszönhette („Hanem az egyik csudát követte a másik.”), lásd, pl. a gzfürdés hasznosságáról és élvezetének követéséről írottakat. Az alábbiak pedig már egyenesen kabaré-tréfába illenek (ha nem lennének halálosan komolyak):

„Hazajött 1915 szén Németországból egy rokkant orosz fogoly-tiszt. Mikor Berlinbe elindult, csodálkozva kérdezte ott: — Hogyan lehetséges, hogy percnyi pontossággal indítják a vonatot. — Hja, Uram, — felelte neki a német vasutas, — most háború van, még pontosabbaknak kell lennünk, mint békében!

Hazatért az orosz tiszt szerencsésen Petrográdra, s ott arra az érdeklődésére, hogy mikor indul a legközelebbi vonat, azt a választ kapta: — Lehet, hogy egy óra múlva; vagy talán csak holnap, de az [is] lehetséges, hogy egy hét múlva! — Hogy lehet ez? — kérde az orosz tiszt. — Hja, Uram, most háború van! — felelte az orosz vasutas.”

De azt tudta (erre is hozott példát), hogy az orosz tél- és távol-ság tábornokokat legyőzni nem lehet.

1920 szeptemberétől 12 rendes tanár működött az Unitárius Gimnáziumban Székelykeresztúron. Közöttük Péter Lajos, a magyar kultúra vitéz végvári katonája. A tanárok heti óraszámja 24 volt. Fizetésük az állami fizetésnek alig fele-harmada és az idők egyre gonoszabbak lettek. 1924-től román nyelvizsga-bizottságok elé citálták a régi, magyar diplomás tanárokat. Amely nyelvismereti elírások teljesítésének kivitelezhetetlensége többször tragédiával ért véget.

Péter Lajos
(1881-1977)

A tanintézet önképző körének védnöke volt. 1923-ban Hajnal címmel megjelentetett kiadványukhoz az ajánlást Reményik Sándor írta.

1926 szeptemberétől a meggyérült diákregiment ellátásának újjászervezését bízták rá. Lett a konviktus gondnoka. Abban a sarkából kifordított világban olcsó, jó és tápláló kosztot biztosítani az éhes tanulóifjúságnak embert próbáló feladat volt.

1930. december 14-én az Egyházi F. tanács többségi szavazattal úgy döntött, hogy a püspöki székhelytől távoli középiskolát az egyetemes egyház katasztrófa-ellenes anyagi helyzete miatt 4 osztályos algimnáziummá fokozza le. De azt nem tagadták meg a gimnázium igazgatóságától, hogy megkísérelje az 5-8. gimnáziumi osztályok önképző fenntartását társadalmi úton, a székelyföldi eklézsiákra támaszkodva. Ezt nevezte Péter Lajos kegyetlen kegyelemnek.

1936-tól a 8 osztályos iskolának már csak egyetlen magyar szakos tanára maradt, Péter Lajos személyében.

Dr. Mester Miklós (1906-1989) országgyűlési képviselő-véendiák, a székely-unitárius Alma Mater 150 éves évfordulójának ünnepségén (1943. május 4-6.) mondott beszédében az iskola jelmondatára hívta fel a fi-

gyelmet. Arra, hogy „Egy véka tudáshoz egy köböl erkölcs kell!”.

mondta: „Találkoztunk az életben olyanokkal, akik anyagilag gazdagabb Alma Materb l indultak el, és kezükben a tudásnak fényesebb mécsesét hordozták, mint mi. De egyetlen olyan emberrel sem találkoztunk, akinek fényesebb lett volna a lelki mécsese, mint a miénk, keresztúri diákoké. Nemzeti öntudatban, hazafias érzésben sem középiskola, sem f iskola, sem egyetem többet nem adott és nem ad a diáknak, mint amennyit a székykeresztúri unitárius gimnázium.”*

A mindenkori tanári kar tagjainak sorában Péter Lajos érdemei ebben elévülhetetlenek.

Arcvonásait megörökítette az ünnepi kiadvány, bár személyének azonosítása a csoportképeken alakja, arca jellegzetességeinek ismerete nélkül nem könny (a 16. oldalt követ fels képen Péter Lajos ül, Józán Miklós mögött balra, kalappal a fején; a 64. oldalt követ alsó kép közepén oldalra fésült hajjal, szemüvegesen, álló helyzetben látható). Ez a kis kötet küllemében ízléses, borítója m vészi. Tóth István rajztanár munkája. Az a példány pedig,

* 150 év emléke. Az 1943. június 5-iki vendiáktalálkozó és a június 6-iki emlékünnepek alkalmával elmondott beszédek, költemények és elbeszélések. Összeállította Péter Lajos gimnáziumi igazgató, vendiák. Minerva Irodalmi és Nyomdai M intézet Rt., Kolozsvár, 1944. 90. old.

amelyet jelen sorok írója használt, könyvritkaság. Aprócska ékessége a Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete Könyvtárának, mert ezt a kötetet Péter Lajos dedikációja díszíti, Józán Miklós püspök kapta t le, aki „... megáldotta és az iskola iránti szeretetét ünnepi órában is kifejezésre juttatta.” Személyes jelenléte mellett.

Kevesen tudják, hogy az 1950-es években Péter Lajos fordította latinról magyarra a De falsa et vera unius Dei patris, filii et spiritus sancti cognitione cím 16. századi antológiát. (Az Unitárius Élet 1965/2-es száma azt a hírt „hozta”, hogy nevezett „ez id szerint Dávid Ferenc és Blandrata György egy közös cáfoló könyvének fordításán dolgozik.”) Munkája majd fél évszázaddal kés bb, 2002-ben lát(hat)ott napvilágot

Kolozsváron, az Unitárius Egyház kiadásában, s vált általa magyarul is olvashatóvá (Két könyv az Egyedülvaló Atyaistennek, a Fiúnak és a Szentléleknek hamis és igaz ismeretér l.).

Akik az elmúlt 50 év porát lefújták Péter Lajos kéziratáról, nevét mindösszesen három helyen említették meg a kiadványban. „Tiszteletre méltó buzgalmának eredményét” nem tették teljessé életrajzi adatainak közlésével. Péter Lajos alakja elhomályosult a szöveggondozó (a fordítást az eredetivel összevet , a bevezet tanulmányt író és a mutatókészít) munkatársak tagadhatatlan érdemei mellett. Pedig többet érdemelt volna. Mert neki reménye sem volt arra, hogy fordítói munkájának gyümölcsét még életében kinyomtatva lássa. Jó, ha érdemeit jegyz könyvileg megörökítették valakik, valahol...

Az 1960-as évek elején, vasár- és ünnepnapokon még ott ült a kolozsvári belvárosi templom szószéke alatt el(re)nyúló papitanári padosorok legelején. Egyenes tartással, mozdulatlanul. Arca sem rezzenet.

A nyugalmazott igazgató-tanár, tiszteletbeli egyházi f tanácsi tag 1977. szeptember 17-én hunyt el Kolozsváron. Egy kismonográfiát biztosan megérdemelve.

Péter Lajos

*székelykeresztúri unitárius gimn[náziumi]
tanár életrajzi adatai és tanári m ködése:*

Született: Homoródalmáson (Udvarhely v[ár]m[egye]) 1881. március 10., unitárius vallású. Szülei: Péter János tanító és László Anna tanítón .

Homoródalmáson 5 elemi osztályt végzett édesanyja, mint tanítón vezetése alatt. 1891-1896 közt öt gimn[áziumi] osztályt a székelykeresztúri algimnáziumban; 1896-99 közt a VI., VII. és VIII. osztályokat a kolozsvári unitárius kollégiumban végezte, itt tett érettségi vizsgát 1899 júniusában.

Az egyetemi tanulmányokat is Kolozsvárt végezte a Ferencz József Tud[omány] Egyetemen 1899-1903 közt, mint magyar-latin szakos tanárjelölt. Egyetemi évei alatt 1901-1903 közt mint az egyetemi könyvtár díjnoka volt alkalmazva, és az Egyetemi Tanács 1309-1902/3 e[gyetemi] t[anács] számú határozatával „a könyvtár rendezésében nagy szorgalommal és sikerrel teljesített munkásságáért köszönetet szavazott”.

1903 júniusában az egyetemet abszolválván, mint alapvizsgás tanárjelölt az 1903-[1]904 isk[olai] évre a Kolozsvári Unitárius Kollégium helyettes tanára lett a latin-görög szakon. 1904-[1]905 isk[olai] évre a székelykeresztúri 6 osztályú gimnázium h[elyettes] tanára lett a magyar-latin szakon.

Két évi tanári alkalmazása után, 1905. október 1-én egy éves katonai szolgálatának teljesítésére Bécsbe vonult be, a cs[ászári] és kir[ályi] 51.-ik gy[alog] ezredhez 1906. szept[ember] végéig. Itt alkalma volt a fényes császárváros múzeumait, képtárait látogatni. Jelles eredménnyel tett tisztvi vizsgát és a 82. cs[ászári] és kir[ályi] székely gyalogezred tartalékos tisztjévé nevezték ki, melynek kötelékében nyári gyakorlatok alkalmával Bosznia-Hercegovina vidékét és az Adriát ismerte meg.

1906 szept[ember] végén, önkéntesi évének leszolgálása után székelykeresztúri tanszékére tért vissza, ahol mai nap is szolgál. 1908. ápr[ilis] 7-én tanári oklevelet nyervén 1908. május 1-t l végleges rendes tanár lett, és mint ilyen a Magyarországi Unitárius Egyház F tanácsának tagja, egyházi tanácsos. 69144-1910. V[allás-és] K[özoktatásügyi] M[inisztérium] sz[ámon] az] államilag kinevezett tanárok létszámába átvéve.

A világháború idején 1914. aug[usztus] 1-én bevonult a 82.-ik gy[alog] ezredhez katonai szolgálatra mint tart[alékos] hadnagy, és századparancsnoki min ségben 1914 szept[ember], okt[óber], nov[ember] hónapjaiban a galíciai harctereken, majd porosz–oros–sziléziai harctéren, ahol 1914. nov[ember] 22-én orosz hadifogságba esett és sok szenvedés, viszontagság után csak 1920 július havában került haza a román megszállás alá jutott Erdélybe, régi katedrájára. [Élményeit, szenvedéseit cikkekben írta meg.]

1920–1940 közt a román megszállás idején f ként mint a magyar nyelv és irodalom tanárára hárult az a nehéz szerep, hogy minél hívebben teljesítem a román elnyomás közepette is a magyar lélek, a magyar szellem ébrentartásában és üldözött magyar nyelvünk ápolásában tanári szent kötelességemet. E nehéz húsz év alatt a magyar szellemóriások: Pet fi, Jókai, Kisfaludy Károly, Orbán Balázs centenáriumaiban és minden más ünnepélyes alkalommal emlékbeszédeimmel ébreszt je igyekeztem lenni az elnyomott magyar léleknek, és éber gondozója voltam a húsz éves erdélyi éjszakában a székely tábor t znek.

Ezek az írások egyházi lapjainkban: [a] Keresztény Magvet [ben], [az] Unitárius Közlönyben nyomtatásban is megjelentek, [a] következő címeken: 1. Szicsász–országban. – 2. Rabságban a magunk kenyere (Élmények az orosz hadifogságból). – 3. L rinczy Dénes altábornagy emlékezete. – 4. özv. Raffay Domokosné sz. Bereczky Póli emlékezete (székely iskolánk nagy jóltev je). – 5. Pet fi születésének 100-ik évfordulóján. – 6. Székelyek Erdélyben. ([Aranyosrákosi] Székely Sándor eposza 100 éves.). – 7. Kik hát a székelyek? (Abból az alkalomból készült dolgozat, mid n a románok a székelyeket a magyarok ellen akarták szerepeltetni!). – 8. Jókai születésének 100-ik évfordulóján. – 9. Keresztúri vendiákok albuma. – 10. Kisfaludy Károly születésének 100-ik évfordulóján. – 11. Almási Mihály János, az iskola-épít . – 12. A család és iskola nevel feladatai – 13. Emlékezés Orbán Balázsra. – 14. Üdvözl beszéd a Honvédbevonuláskor.

1926 szept[embere] óta a gimn[náziumi] konviktus gondnoka, e tisztében a szegény székely ifjúság olcsó ellátása és segélyezése volt a feladata, melynek sikeres megoldásáért az Egyházi F tanács 1940. évi 29. sz[ámú] határozatával méltányló elismerését fejezte ki.

1936 szept[ember]t l az intézet egyházi és magyar szellemének védelmére létesített hármass igazgató-tanács tagja, mely min ségben kifejtett tevékenységéért az E[gyházi] K[épvise]l] Tanács 1940. évi 383. sz[ámú] határozatával elismerését és köszönetét fejezte ki.

Ki kell emelnem azt a tényt, hogy a román nyelvvizsgák zaklatásait, megalázásait türelemmel és sikerrel viseltem el: 1924-ben, 1935-ben, és rhelyemr l nem tudott a román állam eltávolítani, mert nem hagytam el a magyar tanügy csataterét a legkritikusabb id kben, – mint más! 1930 – 1937 közt pedig két fronton küzdöttem az élen a székelykeresztúri iskola megtartásáért; a román hatóságok ellen és az iskola létét veszélyeztet bels körülmények ellen!

Az iskola érdekei, léte és élete nem engedte, hogy nyílt politikai porondon szerepeljek, de fáradhatatlanul dolgoztam a magyar lélek és szellem bels ápolásán és megtartásán s az új nemzedék er sítésén.

[Péter Lajos
unitárius f gimnáziumi tanár]

Péter Lajos írásai és a vonatkozó irodalom válogatott bibliográfiája, jegyzetek

Péter Lajos: *Berde Mózsa emlékezete. Keresztény Magvető*, 43. 1908. 3. 154-159.

Péter Lajos: *Lőrinczy Dénes altábornagy. 1846 – 1920.* nov. 11. Unitárius Közlöny, 4. 1921. 7. 122 – 124.

Péter Lajos: „Szicsászország”-ban, vagy ahol a tejet fejszével vágják. Unitárius Közlöny. 1922. 5. 74 – 77.

Péter Lajos: *Rabságban a magunk kenyere (Élmények az orosz hadifogságból)*. Az írás bibliográfiai adatai egyel re ismeretlenek el ttünk. Mégis köszönettel tartozunk Molnár B. Lehel levéltáros úrnak (Kolozsvár), mert önzetlen segítséget nyújtott a visszaemlékezés felkutatásához, számos egyházi folyóirat (kézirat) repertóriumának/mutatójának átnézésével vagy ezek hiányában a szóba jöhet egyházi sajtótermékek laponkénti átnézésével.

Péter Lajos: *A székelyek Erdélyben*. Keresztény Magvet , 54. 1922. 2. 88-91.

Péter Lajos: *Petőfi, az Apostol (emlékbeszéd)*. Keresztény Magvet , 54. 1922. 3-4. 119-125.

Péter Lajos: özv. *Raffaj Domokosné (nekrológ)*. Keresztény Magvet , 54. 1922. 1. 42-44.

Péter Lajos: „Az atyák nagy számot adnak azért, hogy a fiakat nagyobb gondviseléssel nem nevelik.” Unitárius Közlöny. 33. 1923. [?7.] 121-123.

Péter Lajos: *Jókai emlékezete*. Keresztény Magvet , 57. 1925. 1. 23-30.

Péter Lajos: *Almási Mihály János emlékezete*. Keresztény Magvet , 57. 1925. 2. 67-73.

Kereszturi vendiákok albuma. Az 1926. május 29-30-iki vendiáktalálkozó emlékére kiadta a székelykeresztúri Unitárius F gimnázium előljárósága. Szerkesztette Péter Lajos unitárius gimnáziumi tanár, vendiák. Székelykeresztúr, 1926. 77, 1 p. Lel hely/jelzet: Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete Könyvtára. U. [I.] 334

Péter Lajos: *Kisfaludy Károly emlékezete*. Keresztény Magvet , 63. 1931. 6. 269-276.

A székelykeresztúri Unitárius Gimnázium rövid története. Különös tekintettel a román megszállás éveire. Írta Péter Lajos gimnáziumi tanár. Kiadta az iskola igazgatósága. Székelykeresztúr, 1941. 16 p. Lel hely/jelzet: Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete Könyvtára. U. I. 561

150 év emléke. Az 1943. június 5-iki vendiáktalálkozó és a június 6-iki emlékünnep alkalmával elmondott beszédek, költemények és elbeszélések. Összeállította Péter Lajos gimnáziumi igazgató, vendiák. Minerva Irodalmi és Nyomdai M intézet Rt. Kolozsvár, 1944. 90 p.

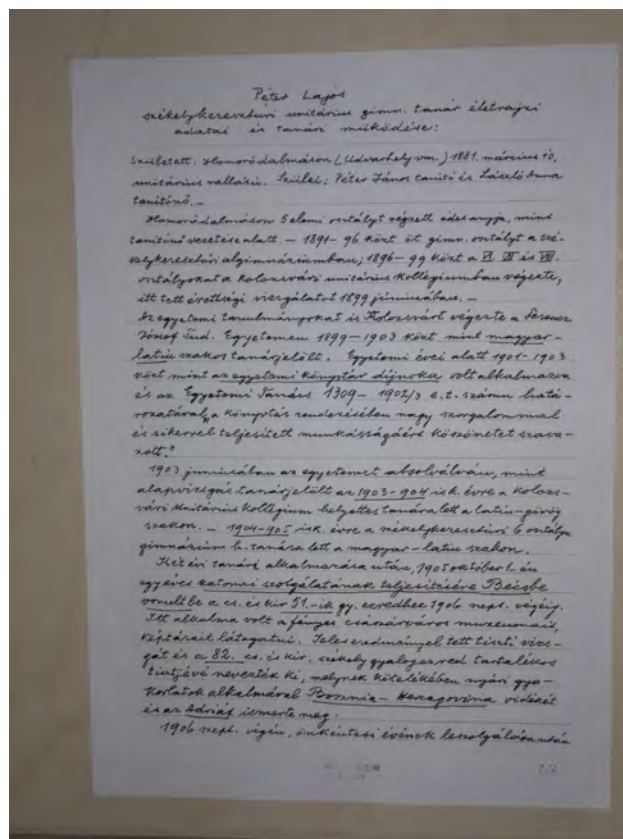
Borítócím: *A székelykeresztúri unitárius báró Orbán Balázs Gimnázium 150 éves emlékűnepe. 1793-1944.*

[Tervezte Tóth István rajztanár. A címlap a régi gimnáziumot ábrázolja.] Lel hely/jelzet: Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete Könyvtára. U. I. 339/a.

Péter Lajos: *Hogyan lett Heltai Gáspár unitáriussá*. Unitárius Élet, 20. 1966. 2. 2.

A székelykeresztúri Orbán Balázs Gimnázium Emlékkönyve. Készült az iskola fennállásának 200. évében. Kiadja az Orbán Balázs Gimnázium. Székelykeresztúr, 1993. 96 p. Lel hely/jelzet: Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete Könyvtára. U. I. 2220 (lásd az Unitárius Élet 2008. szeptember-októberi 5. számának 18-19. oldalain közreadottakat). Az Unitárius Élet szerkeszt sége 1965-ben írta azt, hogy nevezett „ez id szerint Dávid Ferenc és Blandrata György egy közös cáfoló könyvének fordításán dolgozik.” (Unitárius Élet. 19. 1965. 2. 6.)

Péter Lajos (nekrológ). = Keresztény Magvet . 83. 1977. 3-4. 248.

Az önéletrajz eredeti kézírata

← KIADÓ az Unitárius Egyház tulajdonában lévő 114 nm-es pincehelyiség a IX. ker. Lónyai utca 20. szám alatt.

KIADÓ továbbá egy 37 nm-es, modern stílusban felújított, földszinti, részben berendezett, galériás lakás az V. ker. Nagy Ignác u. 2-4 sz. alatt. →

KIADÓK a fenti címen további lakások 70-100 nm között!

Érdeklődni lehet a szerkesztőségben!

Az egyházközség lelkésze és gondnoka

Válasz és hozzászólás dr. Bardócz-Tódor András vitaindító cikkéhez

egyházrész újraegyesülése, és létrejött a Magyar Unitárius Egyház. Nem hinném, hogy a „fúzió” els id szakában a szervezési-személyzeti, vagyoni és más gondok megoldásán fáradó egyházi vezetésünket – a permanens tör désen túl – mostanság f helyen foglalkoztatná a papság és a világiak viszonya. Ezt és több más problémát elemezni kés bb is ráérnek az illetékes testületek és tisztségvisel k, valamint a teológiai m helyek.

Mindazonáltal vagy épp ezért, üdvözlendő a Klérus kontra világiak cím vitacikk megjelentetése a témáról, az Unitárius Élet idei évi 3-4. számában, dr. Bardócz-Tódor András tollából. S t, kívánatos lenne a jövőben rendszeresen közölni olyan kritikus írásokat, melyek polémiaát provokálnak. Ezt a „pro és kontra m fajt” eddig nélkülöztük a lapban. Elég talán a felekezeti, hitéleti és ökumenikus témák mellett az új egyházi jogszabályozás értékelésének szükségességére utalni. Úgy is mondhatnám, az unitárius témák sora is az „utcán hever”, feldolgozásra vár, b ven van honnan meríteni.

A fent idézett cikk nagyon jó példa az igényes párbeszéd ösztönzésére. Az unitarizmust ismer kiváló szerz helyesen utal az elményre: a kérdés nem elvont, elméleti okoskodás termé-

ke, hanem egyik egyházközségünk átmeneti helyzete hozta élesebben felszínre. A pestszentl rinci egyházközség mintegy két éven át m ködött lelkész nélkül, s így a gondnoknak alapfeladatain túl kellett helytállnia, intézkednie. Az egyik keblitanácsi ülés alkalmával felvet dött a testületi ülések levezetésének módja: egyfel l, hogy ki vezesse (lelkész-elnök hiányában), másfel l, hogyan, milyen forgatókönyv szerint vezessék le a tanácskozást. Innen már csak egy lépés kellett ahhoz, hogy további kérdés fakadjon a helyzetb l, nevezetesen, hogy tulajdonképpen ki vezeti az egyházközséget: a lelkész, a gondnok vagy mindkett ?

Az egyszemélyes vezetés hívei nem kedvelik a „kett sséget” (kollektív vezetést), mert, úgymond, ez a megoldás elmosza a felel sséget, lassíthatja, megnehezítheti a döntéshozatalt stb. A MUE jogszabályai viszont minden testületi alakzathoz két f b l álló elnökséget rendelnek. (Hasonlóan a református, evangélikus egyházjoghoz). A protestáns felekezetekre jellemz volt a kezdetekt l a világi elem er teljes bevonása az egyház m ködtetésébe, alighanem ezért alkották meg a „két elnök” formulát. A jogalkotó megpróbálta harmonikus, konszenzusos egységbe vonni a vezetés szerepl it a kereszteni „egyetértés”, „egyetért leg” parancsikonok jegyében. A gyakorlatban azonban olykor „homok” kerül a gépezetbe, vagy akadályoztatás, személyi érintettség, illetve egyéb nézeteltérés okán a duett munkája nem alakul ideáli-

san... Amikor tehát „elnökségr l” beszélünk, két, többé-kevésbé egyenjogú és egyenrangú tisztségvisel re gondolunk, és sikeres munkájukhoz egyúttal bizalmi légkör feladatmegosztást asszociálunk.

A mondottakból kit nik, hogy van mit megbeszélni. Én eleve a két szerepl elkülönítése, szembeállítása ellen érveltem, de fajsúlyos alapon a lelkészi oldal (a cikk szerint „klérus”) els dlegességét érzetem nyomósabbnak. Bardócz-Tódor András pedig a világi elemek primátusa felé hajlott. Akkor (kb. egy jó fél éve) meg egyeztünk, hogy nézetkülönbségeinket az egyház folyóiratában nyilvánosságra hozzuk, teret nyitva ezzel egy véleményfórumnak.

Miután rámutattam párbeszédünk keletkezésére és röviden exponáltam problémánk lényegét, rátérek a cikk egyes megállapításaira.

Bardócz-Tódor Andrásnak igaza van abban, hogy a kilencvenes évek közepe (Murvai Samu f gondnoksága) óta a Magyarországi Unitárius Egyházban az irányítást inkább a világi dominancia jellemezte. (Némileg kivétel ez alól a Rázmány-korszak, de az sem javította, inkább zavarossá és konfliktusossá tette az egyházigazgatást). A világiak túlsúlya az említett periódusban tény, de szerintem csak a körülmények okozta gyakorlat nyugtázására alkalmas, azaz nem érv a laikus elem többleturalmának igazolása mellett.

A szerz felhossa álláspontja alátámasztására az erdély-

lyi–anyaországi, a városi–falusi hatások, a tanultság–m veltség szintjének különböző ségeit. Véleményem szerint ezek érdekes fejtegetések, de inkább feltevések, mint bizonyított tények. (Nem véletlen, hogy maga Bardócz-Tódor András is kijelent mód helyett feltételes módban fogalmaz.) Kézzelfoghatóbban vizsgálható a két fél pozíciója a tételes törvények tükrében. Erre szolgál a cikkhez tartozó, gondosan kimazsolázott táblázat, melynek adataiból a szerző végül is azt a következtetést vonja le, hogy „az irányításban, döntéshozatalban a világi oldalnak van vezető szerepe, míg a végrehajtásban sokkal inkább a klérusnak.” Ezzel nem értek egyet, s t ennek ellenkezőjét állítom, és mind formai (mennyiségi), mind tartalmi (min ségi) szempontból véleményemet bizonyíthatónak vélem.

Bardócz-Tódor András az egyházközség elnökségéről és tisztségviselőiről a MUE Alaptörvényére utal, ami téves, mert ezek jogállását a MUE Szervezeti és Működési Szabályzata szabályozza részletesen. (Az ördög pedig, ahogy mondani szokták, a részletekben van). A lényeg, hogy a cikkben látható tabella, szerintem, máris a lelkész prioritását szemlélteti, amikor a 27 pontban felsorolt jogok és kötelemények közül tizenhetet mutat ki a lelkészi oldalon, és csak tízet a világi oldalon. Az SzMSZ-ben három oldalon át tizenkét paragrafus foglalkozik a lelkésszel, míg fél oldalon három szakasz a gondnokkal. A MUE rendszerváltás utáni első, 1994-es Szervezeti Törvénye (a lelkész-választás szabályozását is beleértve) hatvan paragrafust szentelt hét oldalon keresztül a lelkésznek, míg a gondnoknak négyet, fél oldalon. Hasonló arányokat találunk a MUE 2005-ös Alaptörvényében. Az átmeneti törvény (2011) ugyan (érdemi

változtatások nélkül) tizenegy szakaszra tömörítette a lelkészre vonatkozó elírásokat, a gondnoki hatáskört nem bővítette. A magyarországihoz hasonló arányokat láthatunk az Erdélyi Unitárius Egyház 2003-as Alaptörvényében is.

A terjedelmi számszerűség, természetesen, önmagában még nem mérvadó, de jelzi a jogalkotó azon kétségtelen szándékát, hogy a lelkészi oldalnak erős legitimitást kell kapnia, hogy hivatását eredményesen elláthassa.

Ám a lelkész primátusát nemcsak a törvényhozó említett intenzív „figyelmessége”, hanem a gondnokkal való összevetés is igazolja. A két szereplőnél a jogok és kötelemények áttekintése azt bizonyítja, hogy a lelkész nem csupán a lelki élet és vallásértékek gondozásával köteles tölteni, hanem számos „prózaiteendője is van; mely ügyintézkedést, programszervezkedést, adminisztrációt, utánajárást igényel. Új, hatályos SzMSZ-ünkben idézek, illusztrációképpen: a lelkész ügyvitelt vezet (nyilvántartások, anyakönyvek, jelentések), értéktárgyakat leltározza, kegyzsereket, okmányokat őriz, felel az irattár/könyvtár/levéltár állapotáért, üléseken elnököl, ellátja az egyházközség képviselőjét különféle szerveknél, közeleti és szociális tevékenységek végzésében (m emlékvédelem, hagyományörzés, médiakapcsolatok, stb.), pénzt bevételez és továbbítja, dologi ügyekben jár el, és beruházásokra figyel (közmezők, beszerzések). Mindezek egy része szinte feljogosítja annak megjegyzésére, hogy a lelkész tevékenysége olykor „kvázigondnok” jellegű, hisz nem ritkán átnyúlik a gondnok-típusú feladatkörbe.

Ugyanezt nem mondhatjuk el a gondnokról, az SzMSZ 70.§-ában írt kilenc pontjával a gyülekezet „fontos embere”, de

koránt sincs olyan széles spektrumú funkciója, mint a lelkésznek. Vele mindössze három közös feladatot lát el: elnöklés, képviselő, ellenjegyzés.

Dr. Bardócz-Tódor András álláspontja melletti fegyverként használhatná a MUE Alaptörvény 24.§-ának 2. bekezdését, mely szerint „a gondnok az egyházközség vezető világi tisztségviselője, közigazgatási és gazdasági ügyeinek felelős”. Aduként használhatná, ismétlem, ha nem lenne ugyanannak a törvényszakaszban első bekezdése, és annak is a 1. pontja, mely így szól: „A gyülekezeti lelkész az egyházközség hit- és vallásértékei életének irányítója, közigazgatási és gazdasági ügyeinek felelős”. Tehát az igazgatási és gazdasági jogkör nincs monopóliumként kizárólag a gondnok kezében, jogállása így, meglátásom szerint, nem biztosítja fölényt a lelkésszel szemben.

Lássunk egy másik érvet. A szerző helyesen állapítja meg, hogy törvényeink nem tartalmaznak rangsorolást. Mind a lelkész, mind a gondnok a tisztségviselői sorában, ugyanazon szakaszban szerepel (Alaptörvény 22.§). Ahol, vagy amikor pedig meghívás, elnöklés szükségeltetik, párban, ugyanazon sorban, látszatra egyenjogú és -rangú státusban, társelnökökként tünteti fel őket a jogszabály minden szervezeti fokozaton az egyházközségtől a zsinatig. Ebből azonban, néztem szerint, csak azt lehet érzékelni, hogy az unitárius jogalkotó kifejezi megbecsülését a laikus elem iránt, de nem lehet, nem szabad a világi oldal valamiféle szupremáciájára következtetni.

Eddigiekben állásfoglalásomat az egyházi-lelkészi oldal mellett, többnyire tételesjogi cölöpökre alapoztam, de közrejátszik felfogásomban más

tényez is. Véleményem szerint a lelkeszi vezet szerepet az egyházban, annak minden lépcsőfokán, az intézmény jellege is determinálja. Esetünkben az intézmény az egyház. Az egyházi igények sajátosak, ezért a gondnok fogalma itt speciális töltést kap. A gondnok alapfokú megközelítésben azt jelenti, hogy valaki valaminek (pl. ingatlan) vagy valakinek (pl. tehetetlen betegnek) gondozója, istápolója, karbantartója, udvarosa, portása, stb. Gondnokot rendelhet ki bíróság cselekvésképtelen vagy tartósan távollevő személy anyagi ügyeinek intézésére é.i.t. (????) A sokféleségből számunkra kiemelkedik az egyházgondnok, de nem a közönséges házmester vagy a barkácsoló „ezermester” alakjában, hanem egy szakrális szervezet szolgálója, szolgálójaként. Utóbbinak „munkaköri leírását” egyházi jogszabály rögzíti. Ez a munkakör nem terjeszthető ki önkényesen a vallásos intézmény törzsgárdájára (klérus és munkatársai) fölé. És azt se felejtjük el, hogy rendelkezése következtében az intézmény vezetője papi személyiség. Hasonlóan a színházhoz, melynek igazgatója többnyire színész, vagy kórházhoz, melynek igazgatója többnyire orvos, nem képzelhet el, hogy az egyházközséget a gondnok vezesse a gyülekezeti lelkes helyett, az egyetemes anyaszentegyházat ne a lelkesből lett püspök (mint egyházfő) vezesse, vagy laikus dominancia alá vesse őket bármilyen világivalaki. (Legalábbis a klasszikus egyházaknál, a protestáns felekezeteknél mindenképpen ez a tradíció is, a törvény is).

Bardócz-Tóador András színházi hasonlatára kitérve, mint a legtöbb hasonlat, kissé ez is sántít. Ugyanis Thália templomában is profi kell az élre, azaz többnyire mvészember (színész, rendező), nem mérnök vagy jogász

(tisztelet a kivételnek!). Más szóval az intézmény „profilja” szakmabelit igényel az igazgatói székbe, és nem akármilyen más mesterségbelit. Ha a hasonlatot áttesszük egyházi viszonyokba, nem tudom elképzelni a vezető párost (világi-lelkeszi duettet) olyan alakzatban, hol a fölöttes vagy fölrendelt figura a gondnok, az alárendelt pedig a lelkes. Az értelmező szótár szerint „a pap vallási szertartásokat végző képesített egyházi személy”. Tegyük hozzá: a pap (lelkes, lelkipásztor, plébános stb.) több ennél, tudásban, szellemben, vigasztalásban. A legfontosabb vezérelve, hogy nem az emberek vannak az egyházért, hanem az egyház van az emberekért. A lelkeszt választott pályájának megfelelően, szolgálatának természete, elhivatottsága, gyógyító személyisége is gyülekezete, parókiája vezető helyére „predesztinálja”.

Végezetül a cikk utolsó bekezdéséről. Ezt ugyanis nem értem. Hogy nálam hibásodott-e meg a logikai készség vagy a szerzőnél, nem tudom! Itt azt mondja, hogy mivel a lelkesnek számos feladata, több kötelezettsége van, mint a gondnoknak, ez határozottan alátámasztja a világi oldal vezető szerepét az irányításban és döntéshozatalban. Úgy tényleg nekem, hogy ez tévedés, de legalábbis szubjektív értelmezés. Az én olvasatomban a dolog fordítottja a helyes konklúzió.

* * *

Összefoglalva: a vitaindító cikket és nb. szerzőjét, ahogy a bevezetőben említettem, kezdeményezéséért köszönet és elismerés illeti. A téma okfejtésével, illetve következtetéseivel nem értek egyet. Ellentétes álláspontom alátámasztására fenti válasziratomban több argumentumot is eladtam. Először

a hatályos unitárius joganyag tételével kívántam bizonyítani, miért nem a gondnok vezető szerepét ismerem el, ti. a lelkesre fordított szabályozás terjedelme, sorrendisége szemmel láthatóan a lelkesi oldalt „favorizálja”. Azután az intézmény jellegéből eredő meghatározó tényezőre mutattam rá, ti. az egyházi „profil” értelemszerűen igényli a klérus-elsőséget. Végül a gyakorlat is azt igazolja, hogy a lelkes tevékenysége messze szélesebb a gondnokénál, sőt, bizonyos vonatkozásban a gondnoki szférába is átnyúlik, míg fordítva ez nem áll. Tehát a lelkes elsőbbsége nemcsak jogszerű, hanem a realitások, a gyakorlati élet tükrében is érvényes.

Befejezésül azt mondhatom, hogy, ha egyenes, lakonikus választ kellene adnom a tárgyalt kérdésre, azt felelném: az egyházközség vezetője a lelkes, a gondnok pedig az „adjutáns”, az „együttműködő partner”, a „társigazgató”. Egyszerűbben szólva a lelkeszt nevezzük elnöknek, a gondnokot társelnöknek, s az elnökség eme két tagja az adott helyzet kívánalmai szerint egymás között megegyezve, arányosan osztozva teljesítse a feladatokat. Törvényeink szellemében alá kell húznunk mindkét tisztség fontosságát, jelentőségét, szükségességét abban a hiszemben, hogy a kompetenciaszabályok betartásával, a keresztény morál és unitárius tolerancia jegyében, a kettős vezetés eredményesen szolgálja istenországának építését a földön, s nem arról lesz rangsorvita, hogy a dobogón kié az első hely és kié a második. A mindenkori gondnok talán magáévá teszi fejtegetéseim lényegét, elfogadja az ezüstérmet, és nem bántja, ha a lelkes „első az egyenlők között”. *Primus inter pares.*

Az unitarizmus napszámosa

Százötven éve hunyt el Székely Mózes püspökhelyettes-főjegyző

Százötven éve, 1862. augusztus 11-én hunyt el Székely Mózes unitárius püspökhelyettes-főjegyző. Kilenc éven át – Aranyosrákosi Székely Sándor halálától Kriza János megválasztásáig –, válságos időkben volt egyházunk vezetője, és több mint három évtizeden át tanított a Kolozsvári Unitárius Kollégiumban, amelynek kétszer is volt igazgatója. Életművét mégis „az elfeledtetés fátyola” borítja – tudomásunk szerint ez az első önálló tanulmány, amely Székely Mózes pályájával foglalkozik.

Székely Mózes azonos nevű édesapja elbűbösítő tanítóként, majd a Szabédi Unitárius Egyházközség papjaként szolgált. Édesanyja, Augusztinovics Lidia Lengyelországból Erdélybe került szociniánus családból származott, s az öccs bátyja volt az Unitárius Egyház egyik támogatója, az alapítványtevő Augusztinovics Pál. Szinte természetes volt, hogy a fiatal Székely Mózes is a lelkes pályát választja, de teológiai tanulmányainak befejeztével csak kancellistaként (bírószármányi írnokként) tudott elhelyezkedni Marosvásárhelyen.

A vándordiák

1827. július 9-én a bányai zsinat elhatározta, hogy egy unitárius teológiai hallgatót nyugat-európai körútra küld. A döntési folyamat hosszan húzódott, végül – Nagy Zsigmond és Mikó László visszalépése, illetve Sylvester György váratlan halála folytán – 1829. augusztus 23-án Székely Mózeset jelölték. Az 1829/30-as tanévet Bécsben töltötte, majd 1831. február 15-én már Göttingából jelentkezett, és további tanulmányaihoz szerény anyagi támogatást kért egyháztól.

Fiatalkori peregrinációjának jelentőset az adja, hogy Székely volt az első unitárius akadémista, aki – az 1825-ben alakult Brit és Külföldi Unitárius Társulat közvetítésével – néhány hetet Londonban töltött, s ez az utazás az angolszász-magyar szabadelvű protestáns kapcsolatok korai, fontos mozzanata. Gál Kelemen leírása szerint Székely Mózes „Göttingából a londoni unitáriusokhoz írt levelet, amelyben azt a kívánságát fejezi ki, hogy viszonyainak bonyolultabb és személyesen leendő megismerése végett óhajtaná átmenni Londonba. A londoni unitáriusok erre meghívták, szívesen látták... Azt írta nekik, hogy 1831. szeptember 18-án a londoni kikötőben lesz, de ott csak egy hónapig marad, részben a drágaság miatt, részben azért, mert a jövő évre vissza akar jönni Göttingába. 1831. október 26-án Belgiumból, Ostendéből írt atyjának visszatérő útjában. Írja, hogy jól fogadták, 3 napig bolyongott Londonban, míg rátalált Bowring unitárius papra.” (Gál Kelemen: A Kolozsvári Unitárius Kollégium története 1568–1900, Kolozsvár, 1935). Európai körúrtját végül nem Göttingában, hanem

Jenában fejezte be, majd 1832 novemberének első napjaiban érkezett haza Kolozsvárra, ahol azonnal kollégiumi tanárrá nevezték ki.

Kollégiumi tanár és igazgató

Székely Mózes 1832-től filozófiát tanított a Kolozsvári Unitárius Kollégiumban, majd 1845 szeptemberétől a történelmet is átvette. Filozófiai gondolkodásában, Istenről, lélekről és halhatatlanságról vallott nézeteiben jól tükröződik a felvilágosodás öröksége, de – különösen a vallás és az erkölcs összefüggésének kérdéskörében – Kant munkásságát is behatóan tanulmányozta. Első jelentősebb teológiai és filozófiai munkája A keresztényen vallás kifejlődése, története egy beszédben foglalva. Mellyet készített és az unitáriusoknak Felső-Fehérmegyei papi kerületben, Ürmösön tartott zsinati gyűlésén 1833. aug. 26. a papi hivatalra felszentelendő megvizsgálására kirendeltetett akkori előlél el is mondott címmel jelent meg 1834-ben, Kolozsvárott. Ennek alapvetéseként leszögezi, hogy „egy az Isten, ki a mennynek, földnek teremtője, vagyon isteni gondviselés, az emberi akarat szabad és a lélek örökké fog élni a halál után, mely ott jó vagy rossz cselekedetek érdemlett bérét védi.”

Hat évvel később, 1840-ben jelent meg Gondolkozástant kezdők számára című tankönyve, amelyet „szeretett tanítványainak” írt – kifejezetten azért, hogy a filozófia alapjait, legfontosabb iskoláit és irányzatait magyar nyelven is megismerhessék. Lélektani és logikai fejtegetéseket is tartalmazó kötetében nyelvújítással is próbálkozott: Székely Mózes szerint pl. a reflexió = visszaügyelés, temperamentum = életmérséklet, geometria = terjtan. A Gondolkozástant 1843-ban követte az Észtan című, ugyancsak Kolozsvárott publikált metafizika-tankönyv, amelyben első sorban Hegel, illetve a Kant-követő Jakob Friedrich Fries nézeteit ismertette meg a magyar olvasókkal, időről időre vitatkozva a német filozófusok nézetrendszerével. Kötetének első szavában megállapítja: „az Isten mint tiszta szent szeretet létezik, kit tehát színre Isten színre emberi véges észnek nem adatott ismerni.” Mint Borbély István írja, „Székely Mózes hegelianus felfogású racionális unitarizmusa szabatosan

kidolgozott rendszer volt, amely lényegében különbözött Szentábraháminak Descartes-on, Márkosnak Kanton alapuló unitárius hitrendszerétől, s a hivatalos unitárius hitfelfogásnak évtizedeken át új tartalmat és formát adott. (Borbély István: Simén Domokos és kora. Keresztény Magvet 1926/2)

Székely Mózes az 1839/40-es tanév végén a Kolozsvári Unitárius Kollégium igazgatójává választották, s ezt a tisztséget öt évig töltötte be. Két év szünet után – rendkívül nehéz időkben, 1847 és 1852 között – ismét állt az intézmény élén. Először Brassai Sámuel volt, aki az egyházvezetés által is szorgalmazott nevelésügyi reform részeként kezdeményezte a latin tanítási nyelv eltörlését, és szorgalmazta, hogy a tanítók kinevezése ne osztályonként, hanem szakcsoportok (magyar, német és latin nyelv, olvasás, értelemkifejtő gyakorlatok, földrajz, természetrajz, történelem, számtan, írás, rajzolás, ének, vallás) szerint történjen. Mire azonban a Brassai által elindított, Székely Mózes által folytatott oktatási reformok komolyabb eredményre vezettek volna, kitört az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc, amely az erdélyi magyar nevelésügy helyzetét is döntően megváltoztatta. 1848. október 23-án Székely úgy döntött, hogy a harcok miatt csak az úgynevezett hungarica (a kétszemes négyosztályos elemi iskolák elődje) és az ötéves philologica nyitja meg kapuit; a kollégiumi nevelést záró bölcséleti tanfolyamokat bizonytalan időre elhalasztják. November 5-én a túlnyomórészt üresen álló iskolát megnyitották a menekültek, özvegyek és árvák előtt. 1849 februárjára a tanulók létszáma ismét elérte a hetvenet, de számukra már nem volt elegendő tanterem, így a városi tanács engedélyével a kolozsvári Redut (köztáncsterem) épületében is tartottak órákat.

A forradalom és szabadságharc bukása után az erdélyi magyar köz- és felső oktatás szinte teljesen ellehetetlenült. Az Unitárius Kollégiumnak 1850. február 17-én ki kellett költöznie a Redutból, s egy ideig a Farkas utcai „Nagyvármegyeház” épületében, mindössze négy teremben folyt a tanítás. Két hónappal később innen is kiutasították őket, ezért a kollégiumi oktatás 1850 április vége és december eleje között szünetelt. December 20-án Székely Mózes azt jelentette az Egyházi Képviselőtanácsnak (EKT), hogy a diákok száma nagyon csekély, és hiányoznak a tanításhoz nélkülözhetetlen eszközök (padok, asztalok, táblák, folyosói lámpások, csengettyűk). A lassú konszolidáció csak 1852/53-ban kezdődött meg, de ekkor a kollégiumot már Berde Áron irányította, mert Székely Mózeset egyre inkább lekötötték az egyházkormányzás feladatai.

Küzdelem az abszolutizmus ellen

Az 1845. évi homoródalmási zsinaton Székely Mózes az Unitárius Egyház főjegyzőjévé választották. Daniel Elek, Mikó Lőrinc, Kriza János, Gyön-

gyösi István és Árkosi Dénes mellett tagja lett tehát annak a leghíresebb testületnek, amely Aranyosrákosi Székely Sándor püspök munkáját segítette. A szépíróként is jól ismert, idén 215 éves született Aranyosrákosi Székely Sándor (ld. megemlékezésünket az Unitárius Élet 2012/3-4. számában) hét évig tartó püspökségének fontos eredménye, hogy ekkor kezdődött meg az önálló intézményes unitárius lelkészképzés kialakítása. 1845-ben az Egyházi Főtanács elhatározta egy önálló teológiai tanfolyam létesítését a kollégium keretében, a filozófiai kurzus elvégzése után. A képzés 1847-ben indult meg, Kriza János irányításával. A belső egyházi élet megújítását szolgálta azon zsinati határozat végrehajtása is, amely a paprendelés korábbi gyakorlata helyett a pályázattal egybekötött kinevezés rendszerét vezette be. Ugyanennek a püspöki ciklusnak másik jelentős eseménye az 1848. évi XX. törvénycikk elfogadása. Az első pont kimondja, hogy „az unitárius vallás törvényesen bevett vallásnak nyilváníttatik”, s ezzel nemcsak Erdélyben, hanem Magyarországon is megteremtődött az unitarizmus jogegyenlősége. Az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc ugyanakkor érzékeny veszteségeket is hozott: Abrudbánya, Alsóújára, Torockószentgyörgy és Verespatak unitárius templomát az ellenség felgyújtotta, s a harcoknak lelkészek, gondnokok, egyházközségi hívek is áldozatul estek.

Aranyosrákosi Székely Sándor 1852. január 27-én, egy püspöki vizitációról hazatérve, Maroszentkirályon elhunyt. A bécsi kormány ezután kilenc évig nem engedélyezte új püspök választását, így az egyház vezetését püspökhelyettes-főjegyzőként Székely Mózes vette át. Munkáját Káli Nagy Elek főgondnok, Mikó Lőrinc egyházi jogtanácsos és Fejér Márton ügyvéd segítette. Gál Kelemen megfogalmazása szerint „1849-től 1861-ig az abszolút kormány egyik célja volt: minél gyorsabban elnémítani a nemzetet. Az egyháznak pedig: alkotmányunkhoz, s abban biztosított autonómiánkhoz való háboríthatatlan ragaszkodás. Hittel deink a hatalom rendeleteivel szemben az egyház kebelében találták meg azt a hátvédet, ahonnan a védelmi harcot folytathatták. Vallásközönségünk a maga törvényes szervezetében ilyen erőnek tartotta magát, s minden saját létét és függetlenségét védelmezte, egyben a nemzet ügye mellett is küzdött.” (Gál Kelemen: Káli Nagy Elek élet- és jellemrajza, Kolozsvár, 2003.) Kétségtelen, hogy az egyházi autonómiáért folytatott harcot Káli Nagy Elek főgondnok irányította, de törekvéseiben mindvégig támogatója és szövetségese volt Székely Mózes püspökhelyettes-főjegyzőnek.

A tizenkét évig tartó autonómia-küzdelem – amelynek most csak legfontosabb állomásait elevenítjük fel – 1849. szeptember 21-én kezdődött,

amikor Székely Mózes f jegyz az EKT ülésén bejelentette: osztrák királyi biztos kért felvilágosítást az Unitárius Egyháztól oktatási rendszeréről, alapítványairól, jövedelmeiről és költségeiről, a tanárok számáról és fizetéséről, a tudományos gyűjteményekről, az Egyházi F tanács tagjairól és hatásköréről. 1850 áprilisában a bécsi közoktatásiügyi minisztérium Heufler miniszteri titkárt küldte Erdélybe, a közép- és felső iskolák ügyének „rendezésére” – vagyis azzal a szándékkal, hogy az erdélyi magyar oktatási intézmények minden tekintetben az osztrák törvényi előírásoknak megfelelően működjenek. 1853 szeptemberében – a néhány évvel korábban elfogadott Organisations Entwurf szellemében – elrendelték a német nyelv kötelező tanítását, és sürgették a német tanítási nyelv bevezetését. A rendelettel szemben az EKT panasszal élt, és 1857-re sikerült elérni, hogy az osztrák helytartóság elállt eredeti szándékától. Ugyanilyen komoly viták zajlottak az érettségi vizsgák, a tanári szigorlatok, az iskolai szünetek és az úgynevezett Schulfassiók (iskolai személyzeti és vagyoni törzskönyvi kivonatok) tárgykörében, és az EKT-nak ezeken a területeken is sikerült legalább részeredményeket elérni. Ugyanennek az időszakra fontos eseménye az unitárius egyházi oktatást segítő „garasos alapismerés” bevezetése. A program sikerét mutatja, hogy az 1857. június 7-én tartott Egyházi F tanácsban a püspökhelyettes-f jegyz és a f gondnok 132 ezer ezüstforint megajánlásáról számolhatott be.

Ezen a f tanácsi ülésen döntöttek az egyházi közigazgatás fejlesztéséről is. A kolozs-dobokai esperességet szervezetileg elválasztották a püspökségtől, helyette vált egy második f gondnok kinevezése, és tervbe vették, hogy az öt rendes kollegiumi tanár (Székely Mózes, Kriza János, Berde Áron, Mikó László, Kovácsi Antal) mellé további négyet kineveznek, valamint átszervezik és fejlesztik a teológiai szemináriumot. 1859-ben – s ez már az abszolutizmus enyhülésének látható jele – a szabadságharc után bujdosó, majd Pesten élő Brassai Sámuel is visszatérhetett a kolozsvári kollégiumba. Amikor pedig a császár 1860. október 20-án kiadta az Októberi diplomát – s ezzel visszaadta Magyarországnak az 1848-évi alkotmányt – az egyházvezetés elérkezettnek látta az időt, hogy véget vessen „a püspökválasztás törvényellenes tilalmának”.

Szomorú befejezés

1861 tavaszán megérkezett a bécsi udvari kancellária püspökválasztási engedélye, és az EKT június 29-re, Tordára kiigazította a püspökválasztó zsinatot. A székelyudvarhelyi egyházkör aggályosnak tartotta a választást, mert „annak törvényei csaknem ismeretlenek; mai állásunk és tanítói karunk sokban különbözik a régittől, s talán új intézkedéseket és törvényeket kívánna (...) Az eklézsiáknak, s egyhá-

zi hivataloknak nincsenek képviselőik; az egész egyházban 50-80 választó van, kiket a véletlen lehet segítségül állítani össze.” A székelykeresztúri egyházkör is sajnálkozását fejezte ki, amiért a püspökválasztást Tordán rendezik, hiszen így „kolozsvári atyánkfiai saját kényelmüket elébe helyezik egyházunk közügyeinek. A két legnépesebb körben szent vallásunk ügyei iránti érdeklődés a néptömegnél kezd alább fokozódni, a költséges kiutazás miatt sokan nem vesznek részt.”

Az EKT azonban nem halasztotta el a zsinatot, és Székely Mózes már tordai megnyitó beszédében egyértelművé tette, hogy indul a püspöki tisztségért, s azt várja, hogy az elmúlt évtizedes feszítései az egyháztagok is elismerik. Káli Nagy Elek f gondnok és Mikó László jogtanácsos ezzel szemben Koronka József esperes püspökké választását támogatta, aki azonban visszalépett. Így indult el a választáson Székely Mózes ellenében Kriza János, akit jelentős szavazatkülönbséggel (63-28 arányban) meg is választottak, pedig – saját szavai szerint – sohasem vágyott és sohasem számított erre a pásztori hivatalra. A Székely Mózzal szembeni bizalmatlanságnak két oka lehetett. Az egyik, hogy kifejezetten gyenge, erőtlen szónoknak, s ezért püspöki tisztségre alkalmatlannak tartották. A másik (az egyházi közvéleményt kétségkívül jobban befolyásoló) érv: Székely Mózes 22 éves fia unitárius teológus volt és Kolozsváron énekvezéri szolgálatot is ellátott, de 1856 szén áttért a katolikus vallásra, majd apjának tudta és beleegyezése nélkül elköltözött a városból – ez a hír még a bulvárlapokba is bekerült.

Székely Mózes a választási eredmények kihirdetése után azonnal elhagyta a zsinat helyszínét, és f jegyzői tisztségéről is lemondott. Kriza János 1861. október 5-én sajnálattal állapította meg, hogy Székely „mind elzárkózva tartja magát a világtól, s folyvást panaszolva a rajta elkövetett méltánytalanságért. Sajnáljuk, de Isten tudja, mily igaz ok nélkül történik a magatartása irányunkban.” Székely Mózes végül 1862 tavaszán elvállalta a kolozs-dobokai esperességet, de hamarosan megbetegedett, és augusztus 11-én, életének 57. évében elhunyt. Egyházszolgálatát összegezve Borbély István – idézett tanulmányában – megállapította: „Bukása a püspökválasztáson nemcsak a személyében sebezte halálra, de kilencévi püspökhelyettesi és harmincegyévi tanári működésére is ráborította az elfeledtetés fátyolát. Emberi sors. Pedig egykor, 1847 májusában Brassai Sámuellel szemben választották a kolozsvári iskola igazgatójává, s ettől kezdve a legválságosabb időkben egész emberként állott nagy felelősség hivatáiban. Történeti időben, történeti jelentőségű munkát végzett.”

Gyermekkoromat Homoródmáson töltöttem. A papi kert nagy része gyümölcsös volt, de a sok fajta alma és szilvafa közötti területet kaszálták. A jó kerti főmajdnem egy egész térré biztosította Riska tehenünk szénaszükségletét.

A szénacsinalás nem volt olyan egyszerű folyamat, mint azt egy hozzá nem ért gondolná. A lekaszált rendek tényleg úgy hevertek, mint a könyvben a sorok, de a füvet a gyorsabb száradás érdekében naponta kétszer-háromszor is meg kellett forgatni. Esténként, vagy ha es közeledett, a száradó szénát gyorsan kis boglyákba raktuk és a zápor elvonulással vagy másnap reggel újra széttergettük. Az egyszerű könnyen, máskor sokat bajlódva megszáritott

szénát végül kis, fiókoknak nevezett boglyákba raktuk és becipeltük a kert aljában lévő csorbákba. Ez a behordás úgy történt, hogy édesapám egy-egy fiók alá bedugott két kihegyezett rudat egymással szépen párhuzamosan, azokat megfogtuk, én elől, édesapám hátul, és jelszóra megemelve, óvatosan, egyszerre lépve vittük, hogy a széna le ne boruljon a rudakról.

Megfigyeltem, hogy édesapám úgy helyezte el a rudakat, hogy az felén rövidebb száruk maradtak, mint az én oldalamon. Így aztán a súly nagy részét cipelte, ami serdülőkorban önérdetemet sértette és szóvá is tettem, hogy osszuk a súlyt igazságosabban. Édesapám csak mosolygott és egy általános igazságot tartalmazó mondással válaszolt: „Rendben van ez így fiam, addig jó az embernek, amíg a dolgok nehezebb részét magára tudja vállalni.”

Ez év nyarán a fiam olyan telket vásárolt, amelynek több mint tíz éve

nem igazán volt gazdája. A különböző bokrok, vadrózsák és serdeiliánok a telek nagy részét teljesen birtokba vették. Nehéz munka volt rendet teremteni, és a levágott ágakat, indákat óriási halomba hordtuk. Végül a telek üresebb részén tüzet raktunk, és többnyire vasvillával cipeltük a tüzetre valókat.

Egy alkalommal a vasvillával felszúrt összegubancolódott ágmenyiséget nem tudtam kiemelni a kupacból. Ekkor oda jött a fiam, elkérte a villát és az egymásba kapaszkodó ágakat kiemelte a rakásból. Mosolyogva mondta: „Tudod édesapám, valakitől azt tanultam, hogy jó, ha az ember magára tudja vállalni a dolgok nehezebb részét.”

A két eset között körülbelül hatvan év telt el, de a helyzetek különböző sége ellenére a mondás igazsága örök.

Hópehely üzenet

Nézem a fehér hóesést. Megragad a pillanat varázsa, elbűvölnek a kavargó hópehelyek. Rövid életük, mint minden csoda. Évente megismétlődnek a hóesések, hogy megtapasztalhassuk az isteni rendet életünkben.

A hóeséseket nézve kérdelem az ÖrökkéValót: honnan ez a mérhetetlen gazdagság, honnan ez a kifogyhatatlan képzelet, hogy emberemlékezettől elti havazások óta nem akadt még két, teljesen egyforma hópehely? Az egymással ütköző és ölelkező hópehelyek világa részben a mi világunk is. Arcunk bármennyire is hasonlít egymáshoz, földi vonásaink mégis sajátosan egyediek, összetéveszthetetlenek. A mi életünk is folytonos kavargásban zajlik, ütközünk társainkkal, egyé olvadunk némelyikükkel esésünkben, úgy érezzük, hogy mi is fentről indultunk mindannyian és esünk röpke életünk során a föld fele.

Költség-haszon szemlélettel élve, megtörténik, hogy nem látjuk értelmét a hóesésnek. Siet világunk arra nevel, hogy “mindennek oka, célja, s valami hasznában van”.

Vajon mi az üzenete a hóesésnek, mi a célja egy emberi életnek?

Hacsak az nem, hogy lelkünk épüljön és lássa a csodát, a mindennapi apró történések varázsát, tanuljon

belülük, érezze, hogy otthona van úgy a földön, mint fönt a levegő égből, ahonnan a hópehelyek is érkeznek.

Talán arra készíttet, hogy észrevegyük mekkora öröm a kezünkre érdekek nélkül szálló és azonnal elolvadó hópehely. Talán azt sugallja a gazdag hóesés, hogy ne keressük mindig a dolgok felhasználhatóságát, ne ésszerűsítsük túlságosan életünket, hanem éljünk igazi – az ÖrökkéValóhoz és önmagunkhoz is méltó – szabadságban.

Talán azt üzeni, hogy munkánk gyümölcsét osszuk meg másokkal is, a velünk haladókkal, s csak ezután lépünk tovább. Ekképpen gondolkodva és érezve felismerjük,

hogy sohasem vagyunk, sohasem lehetünk egyedül. Hiszen milliónyi más hópehely velünk együtt sodródik életünk forgatagában, s így mindannyian pótolhatatlan részei vagyunk az EGÉSZnek.

Öröm lenne, ha ezt az EGÉSZet fölfedezhetnénk a földjeinkre áldást hozó hóesésben, megláthatnánk minden színt, érdekek nélküli mosolyban, baráti kézfogásban, testvéri ölelésben. Lelki örömet nyújt az a remény, hogy amikor utunk véget ér, és elolvadunk a Nap első sugaraiában, létünk titkos értelme tovább folytatódik, s amikor életet nedvként felszívódunk az anyaföldben, üde zöld hajtásokat táplálhatunk az alics ségére, életeink örömére!

Pálffy Tamás Szabolcs

80 éve hunyt el Borbély István irodalmár, teológiai tanár

(Torockó, 1886. november 23. – Kolozsvár, 1932. március 20.)

Az Unitárius Élet szerkesztője úgy gondolta, 2012-es évfordulóink sorában nem szabad megfeledkeznünk Borbély István irodalomtörténészről, egyházi íróról és teológiai tanárról, aki nyolcvan

éve, 1932-ben hunyt el. Ma már unitárius körökben is ritkán emlegetik a Keresztény Magvet és az Erdélyi Irodalmi Szemle egykori szerkesztőjét, az Unitárius Irodalmi Társaság alapítóját és főtájkárát, a kolozsvári Unitárius Kollégium igazgatóját, ezért kötelességünk legalább vázlatosan ismertetni életének és munkásságának legfontosabb állomásait.

1886. november 23-án született Torockón, ahol édesapja sóbánya-hivatalnok volt. A család ekkor már évszázadok óta Torockón élt, és vasbányászattal foglalkozott. Borbély mindig büszke volt származására, és szülei faluját A régi Torockó cím helytörténeti kismonográfiában (1927) örökítette meg.

Elemi iskoláit Marosújváron végezte; középiskoláit Budapesten kezdte, a nagyenyedi Bethlen-kollégiumban folytatta és a kolozsvári Unitárius Kollégiumban fejezte be. 1904-ben beiratkozott a Ferenc József Tudományegyetem bölcsészkarára, ahol magyar-német szakos tanári diplomát, majd magyar irodalomtörténeti és nyelvészeti doktorátust szerzett. Rövid németországi ösztöndíj után a kolozsvári unitárius főgimnázium felügyelő tanára lett, majd az Egyházi Főtanács 1912. november 1-jén rendes tanárrá választotta.

1913-ban feleségül vette Kovács Erzsikét; házasságukból egy fiú- és egy leánygyermek született.

Az I. világháború éveiben Borbély István három és fél évet töltött frontszolgálatban; főhadnaggyá léptették elő, később század- és zászlóaljparancsnok lett. Kétszer szenvedett súlyos, maradandó sérülést: 1914-ben szén, Szerbiában jobb lábfejét eltávolították, egy évvel később, Oroszországban egy kozákroham közben fejlővést kapott. 1916-ban Tirolban, 1917-ben Galíciában harcolt, 1918-ban részt vett Bukovina visszafoglalásában. Háborús helytállásáért számos katonai kitüntetésben részesült.

1919-ben hazatért Kolozsvárra, s az unitárius kollégium mellett katolikus és református felekezeti ta-

nárképző intézetekben is tanított magyar irodalomtörténetet. 1912-től az Unitárius Egyház Főtanácsának, 1920-tól az Egyházi Képviselőtanácsnak is tagja volt.

Harminckilenc évesen, 1925-ben szentelték unitárius lelkésszé, s ugyanebben az évben az Unitárius Kollégium igazgatójává választották, majd 1928-ban teológiai tanárrá nevezték ki.

Az Erdély-szerte pusztító spanyolnátha-járvány következtében, 46 éves korában hunyt el Kolozsvárott. Felesége szülei falujában, Nagyajtán helyezték örök nyugalomra.

Borbély 1920-tól két évig az Unitárius Közlöny szerkesztője volt, majd 1922-ben – Vári Alberttel együtt – elvállalta a háború után újjászerveződő teológiai folyóiratunk, a Keresztény Magvet gondozását. Az Unitárius Irodalmi Társaság alapítójaként és főtitkáráként könyvsorozatot szerkesztett, s emellett a Dózsa Endre elnökletével működő Erdélyi Magyar Irodalmi Társaságnak is rendes tagja, az 1920-as években huzamosabb ideig főtitkára volt. 1924-ben elindította és öt éven át szerkesztette az Erdélyi Irodalmi Szemle című tudományos és kritikai folyóiratot.

Borbély István irodalomtörténeti és teológiai munkásságának részletes bemutatása és teljes publikációs listája György Lajos tanulmányában (Dr. Borbély István életrajza és irodalmi munkássága; Erdélyi Múzeum 1932/4-6) található, s e tanulmány az Erdélyi Digitális Adattár keretében, az interneten is elérhető: <http://eda.eme.ro/handle/10598/4663>.

Tizenkilenc önálló munkája (könyvek és különlenyomatok) mellett több száz cikket publikált folyóiratokban; teológiai előadásai pedig kinyomatos formában maradtak fenn. Műveik között Heltai Gáspárról szóló monográfiája (1907); a Dávid Ferenc és Kolozsvár című kötet (1910), Rendszeres unitárius hittantörténet (1925) valamint a Duális létbölcsélet és teológiája című értekezés (1928) is megtalálható.

Összeállította:

Retkes Attila

